

CASA ȘCOALEI
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 12.502

Prețul Lei 2.80.

CUMA FOST ODATA

SCHIȚE DIN BUCOVINA

DE

EM. GRIGOROVITZA

CU 84 ILUSTRAȚIUNI

EDIȚIA I-ia

BUCUREȘTI

Editura „LIBRĂRIA NAȚIONALĂ”

CALEA VICTORIEI, No. 46

1911

EM. GRIGOROVITZA

61978

Joe

Cum a fost odată

SCHIȚE DIN BUCOVINA

DE

EM. GRIGOROVITZA

CU 84 ILUSTRAȚIUNI

EDIȚIA I-ia

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA

No. 12.502

BUCUREȘTI

EDITURA „LIBRĂRIEI NAȚIONALE“

Calea Victoriei No. 46

1911

144426

BIBLIOTECA
COTA...
61978

1956

Cumpărat de la librăria națională
Lucu

RC42/03

B.C.U. Bucuresti

C144426

CUPRINSUL:

1. Târgul Rădăuțului pag. 3.
 2. Pe valea Siretelui „ 43.
 3. Pe malul Prutului „ 81.
-

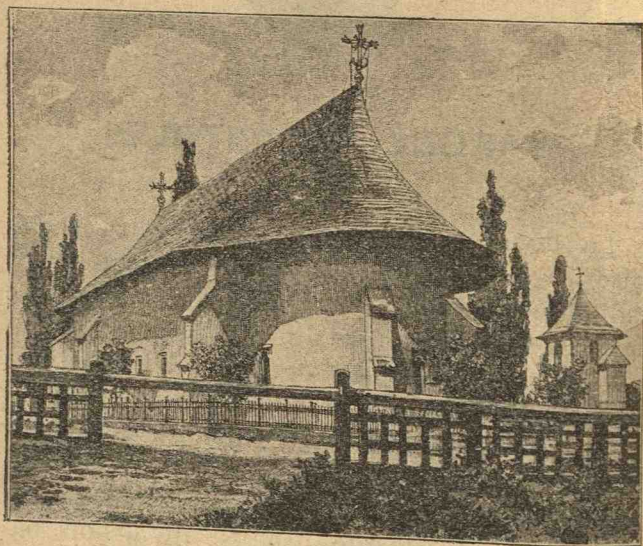
TÂRGUL RĂDĂUȚULUI

TÂRGUL RĂDĂUȚULUI

La douăzeci de pași de îngrăditura vechii biserici și episcopii, pe șirul rămășițelor de ziduri, peste cari s'au clădit astăzi grajdurile hergheliei împărătești din Rădăuți, se deslușește, strâmtorată rău de linia drumului de fer, o ulicioară, lăsată în ființă, oarecum cu învoiala lui Dumnezeu, poate ca să nu se șteargă de tot urmele de case strămoșești ale Rădăuțenilor. Căci vezi, în adevăr, și în ziua de astăzi, la locul acesta dosnic, ascunse de arbori bătrâni și înalți, câteva din acele clădiri străvechi moldovenești, cu acoperișul înalt și țuguiat, încheiat în șindrila mărunță, de sus, dela cele două ghiulele sclipitoare din creastă și până la poala șandramalei ce se coboară ca o manta răsfirată peste gospodăria întreagă. Dinainte, la intrare, dai, trecând peste cărarușa de lespezi,

de treptele ridicate ale târnațului casei, din care se ridică trufaș pridvorul în stâlpi scobiți pe la închieturi și pe din afară căptușiți cu draniță. Înaintea pridvorului fântâna cu cumpană și cu ciutură, stă singuratică ca un ostrov, în mijlocul unei cîrlicele crescute cu iarbă și

Biserica Episcopiei din Rădăuți

își înalță stâlpul vechiu de stejar în sus, atingând crengile umbroase ale ulmilor din fața caselor. În una din aceste locuințe pe jumătate orășenești, pe jumătate sătești, m'am trezit, venit pe lume, în iarna anului 1857.

Imi spunea mama-mea de multe ori, că tocmai

mare nădejde de rămas pe lumea asta nu cam eră pentru mine, și că m'a înhățat moașa, sfrijit și prăpădit cum arătam, și m'a dus țintă la apropiata biserică, unde preotul m'a și băgat fără multă zăbavă în cristelnița cu apă pe jumătate înghețată. Că dă, ce eră adică să mai steie pe gânduri. Dintr'atâta tot atâta aveà să se aleagă. Dar, nu știu cum, că a vrut Dumnezeu, și din mort m'am pomenit viu și desghețat, cum mă știți și astăzi.

De vechia Episcopie a Bucovinei ați auzit de bună samă, dar despre târgul Rădăuțului poate mai puțin; deaceia am să m'apuc să vă spun câte ceva despre acest loc dulce al copilăriei mele, așa cum întrezăresc lucrurile prin pânza trecutului. Unde nu prea știu bine, am să las să mă mai dumerească bătrânii mei părinți, cu amintirea lor oțelită prin optzeci de ani trăiți în vâlmășagul vremilor.

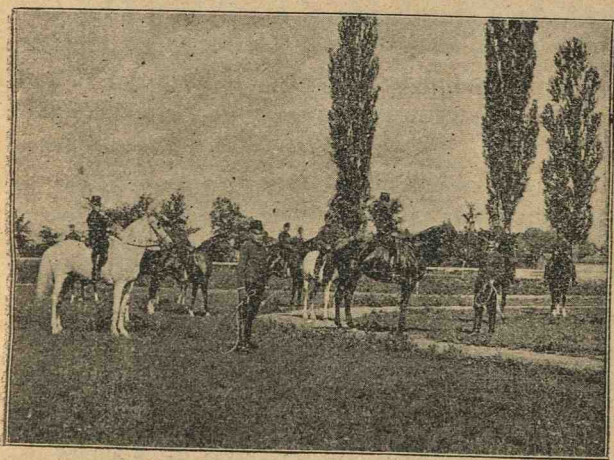
Ce eră Rădăuțul acum 50 de ani în urmă, nu mai este astăzi. Târg moldovenesc de frunte, așa de frumos și viu, nici nu știu, dacă se mai găseà prin ținuturi românești. Viu e Rădăuțul și astăzi, nu-i vorbă, ba s'a făcut chiar oraș în toată puterea, numai atât, că în cursul jumătății de veac s'au oploșit fiii lui Israil atât de cumplit pe acest loc îmbelșugat de fire, încât s'a prefăcut ca și celelalte târguri din Bucovina, în cetate jidovească. Inșă câte ceva totuși a

rămas, ce ne reamintește vremea de odinioară, precum o văd ca prin vis.

Rădăuțul dacă nu s'a prăpădit cu totul de potopul neamurilor lacome tăbărate asupra lui, o datorește asta întâmplării și împrejurărilor. Aicia, pe petecul blagoslovit de Dumnezeu, a stat din vechime o mânăstioară, în care s'au sălășluit, cam prin jumătatea veacului al 14-lea, întemeietorii episcopatului de Rădăuți. Acesta a durat până la luarea Bucovinei de către Austria ci. Sub lespezile de mormânt din vechea biserică, zac și astăzi încă osemintele celor dintâi domnitori ai Moldovei, Bogdan și Lazku Voevod și ale altor odrasle mari de viță domnească. Avera episcopiei rădăuțene cu moșiile frumoase așezate pe cele mai îndămânătice locuri din valea Sucevei, n'au scăpat însă ochiului priceput al cuceritorilor Bucovinei și odată cu strămutarea scaunului vlădicilor la Cernăuți, proprietatea episcopoească a căpătat alt stăpân și altă față. Biserica veche și frumoasă cu criptele sale domnești eră lucru prea sfânt, încât să se fi putut atinge cineva de dânsa, de aceea a fost lăsată în pace. Dar nici un petec de loc de prin prejur nu a rămas nefolosit și, unde se întindeau odinioară chinoviile mânăstirești cu arhondarlâcul lor și cu sălașul vlădicilor și al hargalâcului episcopesc, au răsărit ca ciupercile, clădirile mari și răzläțite ale hergheliilor împărătești, aduse pe

aceste locuri foarte potrivite gospodăriei pornite de către stăpânirea austriacă.

Și s'au făcut, ce-i drept, lucruri mărețe la Rădăuți și pe toată întinderea foastei averi mânăstirești. S'au croit drumuri late și petruite, sădite tot cu plopî mari pe de lături, de vedeai bine, cum și ce departe se întindea me-

La herghelia din Rădăuți

leagul cărmuit de oamenii stăpânirei, pusă sub oblăduire ostășească. Iar dintr'un capăt al șirurilor de plopî, în celălalt, se ridicau gospodării falnice cu căsoaie, grajduri și cu hambare de piatră, locuri chibzuite de muncă aprigă de tot soiul. Căci nu se făcea numai cât prăsilă de cai, ci pe lângă hergheliile cele multe, cari

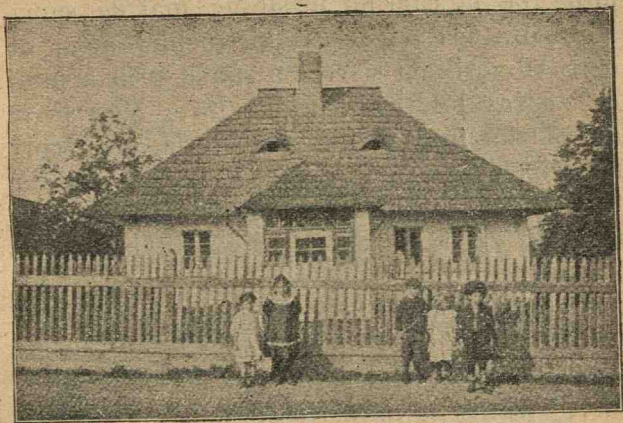
se întindeau unele până în crierul munților Carpați, pe la Frasin și Lucina, se făcuse și tamazlăcuri de boi și gospodării mari de tot felul.

Pentru țărani noștri, lucrul acesta nu era, să vorbim la drept, tocmai rău, fiindcă pe lângă pilda cea bună ce o aveau pururea sub ochi, de a-și îndrepta și ei vitele și felul gospodăritului, mai câștigau și din munca cu ziua. Ba trebuie să mărturisim fără încunjur, că starea bună a sătenilor învecinați cu gospodăriile stăpânirei, cum o găsim azi în ținutul Rădăuțului, și mai ales bogăția lor în cai aleși și vite cornute de soiu, cam se datorește acestei împrejurări și îndemnului viu și statornic de un veac întreg și mai bine ce-l avea țărănimea noastră în fața ei.

Bine înțeles că Rădăuțul, de unde pornea toată această mișcare nouă, a câștigat mai mult ca toți. Numai păcat că n'au prea știut să se folosească Românii de pe acolo de această întâmplare încâtva fericită, ci s'au procopsit mai mult alții cu dânsa. Liniștitul târguleț moldovenesc, văzându-se prefăcut, așa deodată, în loc de samă, s'a și ivit fără întârziere lipsa de brațe de muncă, mai ales în ale meseriilor, cari erau căutate cu lumânarea. Lucrătorii din oaste nu erau decât puțini la număr. Nici o mirare deci, că mulți meseriași din țările vecine, mai ales Nemți, Sași, din Transilvania și

din Țara Ungurească, au găsit prilej minunat să-și caute pâine bună pe la noi. Și s'au așezat prin Bucovina și mai ales la Rădăuți, în număr așa de mare, încât locul avea chiar un timp înfățișarea unui târg curat nemțesc.

Când mi-a fost dat să mă arăt și eu în lume, se găseau la Rădăuți, — îmi spuneau un unchiu al meu, — din locuitori, cam trei părți Români.

Casă nemțească

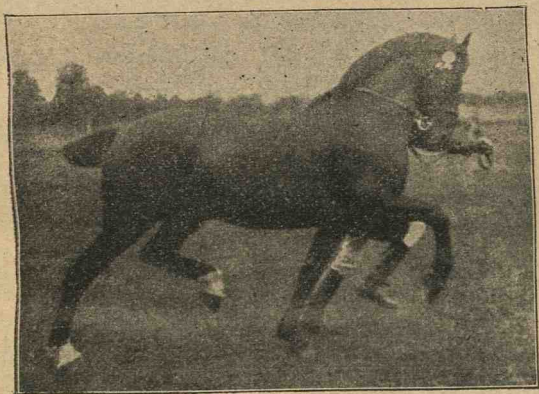
Dar cei ce stăpâneau trebile, erau străinii, sau cum le spuneau ai noștri, burgherii nemți. Românii, strânși între uși de acești musafiri năvăliți, așa, cu nespusa'n masă, au stat la început dârji față de străinii neastâmpărați, dar vâzând, pe zi ce trecea, că aceștia nu-și arată neastâmpărul decât prin hărnicie, din care ieșiau câști-

guri grase, au apucat a se da cu încetul și ei la tot felul de meșteșuguri și a-și băgă băieții la meserie.

Întâi de tot au fost început să-i deie la moara de hârtie, de unde băieții se întorceau pe acasă, după nu prea multă muncă, cu pumnii plini de creițari. Cui eră să nu-i placă așa lucru? Apoi au intrat băiețandrii, unul după altul, pe la câte un meșteșug mai de samă. Unul din aceștia fusese și unchiul meu, de care vă vorbeam și care a sfârșit prin a muri ca zugrav bisericesc pe la 1875. Meseria sa adevărată însă fusese văpsitoria cu lacuri, muncă aleasă de tot, cu care se câștigă într'un timp bine. Căci Rădăuțul ajunsese să fie prin anii 40, 50, 60 locul cel mai vestit în facerea trăsurilor boierești. Mii de rădvane, călești, poștalioane și naiticeance treceau peste hotare, în Moldova și Basarabia. Și dovadă că unchiul meu își cunoștea meseria, este că omul acesta fusese trimis de meșterii săi în străinătate, la învățătură mai de samă și, cum se obicinuiă pe atunci, a cutrierat cu felaizenul de calfă călătoare, legat arcis pe umere, lumea întreagă, de-mi povesteă nu odată, seri întregi, despre pățaniile sale pe la Nuerenberg, Augsburg, Mainz și prin alte orașe mari nemțești, ce le colindase.

Dar vorba neuitatului nostru Eminescu—
Unde vine un drum de fer, toate cântecele

pier, — a venit urgia drumului de ter și peste țara Bucovinei. Potopul de marfă ieftină de fabrică și năvala speculanților jidovești au sugrumat tot. Unchiul meu, care ținea o soră a mamei de nevastă, văzând că un meșteșugar neamț după altul se duce, s'a lăcomit din treaba asta și luând cu parale ieftine negustoria părăsită a unui caretaș, a cercat să lupte cu va-

Armăsar de herghelie

lurile, făcând el singur și rotărie și curelărie și văpsitorie, — chip ca să biruească cu prețul, — până l-au dat de mal.

Când am început să-mi îndreptez întâii mei pași de copil mic spre grădinița bisericii episcopesti, înconjurată de tot felul de clădiri tru-fașe, în cere se aflau cântălăriile și locuințele

dirigătorilor împărătești dela herghelii, îmi aduc aminte, că nimic nu mă bătea atât de mult la ochi ca chipul calului de fer argintit ce sclipia de sus de pe școala mare de călărie, înfipt pe ascuțișul de oțel al acoperișului. Pe vreme de furtună vântul întorcea căluțul, cu picioarele ridicate copac, împrejurul ferului și zbârăiala șuerătoare pătrundeă până la pridvorul caselor unde locuiam. De acolo și până în piața târgului nu erau decât ca la douăzeci de pași, și aicia mi s'au iezeit amintirile cele mai adânci.

Ce înfățișare liniștită și curată aveă pe atunei această piață? Mare și îndemânatică, cum e în parte și în ziua de azi, cu troci largi de adăpat dealungul fântânelor, ea se întindeă dela un capăt la celălalt al târgului. De dughenile și butcile jidovești ce înghesuesc acuma această frumoasă piață, cu umbroșii copaci mari, din cari azi nu mai sunt decât vr'o doi, nici urmă. Trei dugheni mai de samă, dacă se găsiau, și aceste erau în mânilor unor familii evreiești, așezate mai de mult în țară, cum de pildă Rudich, Reichenberg, Elik, — încolo numai case de Nemți bogătași, sau clădiri de ale stăpânirei.

Din deosebitele părți ale acestei piețe plecau drumurile frumoase, cum se văd încă și astăzi, spre împrejurimile târgului. Drumurile au rămas vestite pe urma plopilor mândri, pe cari locuitorii mărginași nu prea îi vedeau cu ochi

buni. Nu-i sufereau din pricina umbrei întinse ce făceau acești arbori înalți pe ogoare, dar cari au dat poate naștere la numele trufaș ce-l au astăzi încă șoselele Rădăuțului în limba poporului, zicându-le «drumuri împărătești».

În susul pieței, cum am zice, se vede și acum

Herghelia dela Mitoc

după plopii mai răsăriți prin vechimea lor, unul din aceste drumuri falnice, ce duc larg și îndemânat, cu șanțuri adânci pe delături, către satul Frătăuț Vechiu, cel cu săliștea sa de coloniști Nemți. Lângă acest sat și mai sus, spre vestitul câmp al Horaetului, se află adică gospodăriile și grajdurile mari ale hergheliei

Mitoc, lucru care face pe oricine să înțeleagă îngrijirea ce se dă acestui drum cu adevărat împărătesc.

Mai încoace, spre stânga pieței, apucă un alt drum, nu așa măreț, aproape sărăcăcios și, după ce se sucește printre casele mici și urâte, ce se respiră din ulița jidovească, iese printre grădinițele de zarzavaturi ale Nemților mai scăpătați și dă peste un suiș lin, spre câmpia goală. Nu mai suntem în târg și, judecând după locul strâmt, vedem că ne aflăm pe un drum grunzuros de țară. Urmele de roate se adâncesc tot mai tare în hleiul roșiatec ce se zărește de sub poala unui început de deal. E povârnișul Osoiului, pe care-l ocolim, până în fața unei pădurici de stejeri.

Ce puțin trufașă a fost și este azi această ieșire din târg, mie totuși 'mi eră cea mai dragă și scumpă, căci mă ducea în jumătate de cias la locul, de unde mi se trage neamul. Am mai povestit cu alt prilej cititorilor mei despre Horodnicul de Sus și o mai zic odată, că sat frumos românesc ca acesta, greu se găsește, cât ați căuta. Nu că-l laud, fiindcă 'mi e acolo bastina părinților și a mamei copilului meu, dar așa-i. Și n'ar fi numai atâta, dar treizeci de ani dearândul, de când am trecut dincoace, în Țara Românească, tot de casa noastră strămoșească a ținut vornicia acestui cuib de Români. Și numai la biserica veche din sat, dacă

ași fi vrut să merg să mă închin, tot de tata-socru, preotul satului, erà să dau. Cum nu erà să-mi fie drag Horodnicul de Sus? E și satul cel mai lipit de marginea târgului, scâldat de apa albăstrue și rece a Topliței, ce curge ascunsă, până spre piața mare a Rădăuțului. Și ce mândru e așezat Horodnicul de Sus, la un capăt al șesului, chiar în spatele târgului, având

Gospodărie românească

fața îndreptată spre munții Carpaților, par'că ar fi fost pus strajă pe valea mare a Sucevei, ce se deschide de aicea înainte.

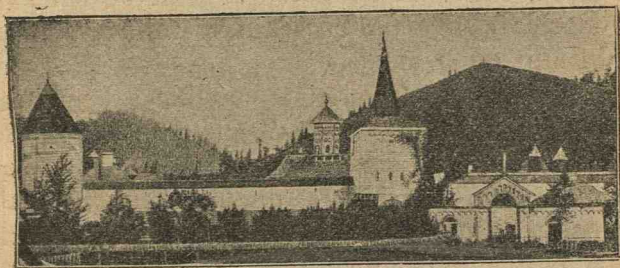
Poate de aceea se va fi trudit așa strămoșul meu, de a venit fugar din țara muscălească, să-și regăsească scumpa lui Moldovă, pe care o părăsise ca flecâu de 17 ani, luat cam cu

sila de cetele generalului rusesc München, la anul 1739. Pățise și el, ce li s'a întâmplat în urmă la mulți feciori de casă bună moldovenească. Că mi-i ademeneau Rușii în tot felul și-i luați cu dânșii în țara lor, unde o samă ajungeau la slujbe înalte, cum a fost de pildă și cu Onu dela Miroslave.

În familia noastră s'a păstrat și azi hârtii cari spun multe. Dar cine să apuce a scormoni din nou lucruri uitate... și la ce? Cu gânduri trufașe, că ce și cum eră să fie, dacă veneau lucrurile altfel și nu cum au venit, nu mi-am bătut nicicând capul. Destul de scump plătise tatăl meu, — cum îmi povesteă adeseaori, — tradiția din familie, cumcă ne-am trage din neam. Face să o spun și altora.

Moșul meu Irmolai, om cu multă socoteală, văzând că învățătura eră lucru scump, a lăsat pe cei doi băieți ce-i aveă, adică pe tatăl meu și pe frate-său, primarul Horodnicului de azi, să învețe, ce cam se puteă învăța pe vremile acele, așa prin apropiere, mai la mănăstirea Suceviței, mai la Rădăuți. Dar după asta i-a pus frumușel, pe rând, la treabă și gospodărie. Tatălui meu îi băgase însă în cap, încă mai dinainte, un unchiu călugăr ce tot se abătea pe la casă, fumuri de boierie. Și'ntr'o zi, prin postul mare, când moșul meu l-a fost trimes pe tata cu boii în țarină, să o curețe de spini, el ce s'a gândit, ce a făcut, dar atât, că a tu-

lit-o drept în Moldova, la mănăstirea Neam-
țului, unde un alt frate al moșului meu, arhi-
mandritul Serafim, se găseă stariț. Ce va fi
învățat pe acolo bietul meu tată, e greu de
spus. Destul că după moartea unchiului, s'a
întors băiat cam răsărit, dar fără nici un rost,
adică nici bun de gospodărie, nici prea înde-
mănată pentru cartea nemțească ce se cerea
pe la noi în Bucovina. Cu mare greu de și-a
cârpit în urmă învățătura, încât să poată intra

Mănăstirea Suceviței

învățător și astfel să scape de slujba grea de
opt ani a oștirii.

Dar să mă întorc înapoi la firul amintirilor
mele și, părăsind Horodnicul, să apuc pe altă
cale și să dau pe drumul mare, ce duce la
stânga, spre Rădăuți, iar în dreapta apucă spre
vestita mănăstire a Suceviței, cea durată de
neamul domnesc al Movileștilor. Intr'acolo tă-

bărese în ziua de Probaj¹⁾ toate satele deprinprejur, mai ales însă Horodnicenii noștri.

În partea aceea se îmbie pe la jumătate de cale și un drum destul de bunicel al satului nostru. La ieșire din sat însă nu mă pot răbdă să nu'mi întorc încăodată privirea la frumoasa școală cu șese clase ce au clădit-o oamenii de câțiva ani încoace. Unde acum douăzeci de ani nu prindeaî copiii Horodnicenilor nici cu arcanul ca să-i aduci la învățătură, școala asta nouă, cât îi de încăpătoare, geme de băieți și fete, cari, învățând cu schimbul, unii dimineața și alții după amiază, nu dovedesc să se lumineze de ajuns. Acum comuna a cumpărat și cele două crâșme de devale din sat, unicele cari mai rămăsese încă neînchise după izgonirea Jidovilor de către unchiul meu, vornicul. Astfel se mai fac două școli deosebite pentru sătenii împrăștiați unii pe la așa zisa tolocă a Branștei, iar alții tocmai hăt, dincolo, pe sub pădurea Fondului. O! dacă s'ar putea pune în locul fiecărei crâșme câte o școală, cum s'a făcut la Horodnicul de Sus, tu neam ales al Israilului, oare ce te-ai mai face?

Drumul satului din partea asta, îi petruit, ba încă pe ici, pe colo, s'a sădit și câte un pom alătura șanțului, lucru de minune, care arată că vreau oamenii să facă cum face stă-

1) Probaj se zice în popor la serbătoarea *Schimbării la Față*.

pânirea și tot par'că li vine greu să-și întinză ei înșiși umbră pe ogoarele lor. Și ogoarele sunt muncite bine și făgăduesc, ca în toți anii, rod și bucate îmbelșugate. Unde prinde însă drumulețul satului a se sfârși și vine de se închiagă cu drumul împărătesc, zărim o fântână mare cu ghizduri și cu brâu înalt de peatră. In dosul

Biserică sătească veche

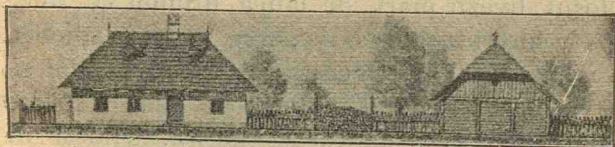
stâlpului sumeț al cumpenei cu Ciutură ferecată, se înalță o cruce frumoasă de pomenire, cioplită din două lespezi întregi de stâncă ade-vărată. Nu trece om, de unde va fi venind, ca să nu se oprească o clipă și, făcându'și cruce, să nu mulțamească celui de sus pentru băutura răcoritoare, șoptind în același timp și numele

acelora ce s'au gândit să facă așa binefacere înșătaților dela drum. Imi vin lacrimi în ochi, căci ctitolii însemnați cu slove vechi pe latul crucei sunt moșul meu Irmolai și Solomia, bunică-mea. Să-i aibe Dumnezeu întru împărăția sa !

Abia, abia îi țin minte, când veneau la tata, la Rădăuți, unde trăgeau trăsura lor cu un cal, la o parte de porțița casei vechi, în care stam. Și par'că îl văd pe bătrân și acum. Om înalt și puternic, în portul său sătesc, cu peptarul alb, închis la umăr, pletele părului argintiu, lăsate pe spate, cu mustața și sprâncenele tufoase, dintre cari zâmbia însă o față pururea veselă. Iar bunica, femeie nu tocmai mică și ea, numai puțin îndoită la mers, îmbrobodită cu testemel de mătasă, sub care se furișau uneori șuvițele de păr albit peste marginea încrețită a frunții. Veneau greu să o prinzi, ca să te uiți mai lung în fața'i senină, căci eră fire tăcută, care căută să te ieie, nu așa cu vorba, decât mai mult cu fapta. Că nu mai isprăvea cu cel sicriaș de sub capra cărucioarei, la care se'ntorcea într'una, scoțând și ducând la legăturéle cu tot felul de lucruri bune, strânse pentru mamă-mea.

Decât cu această duioasă amintire am și ajuns iar la târg, fără să vă spun ce falnică e intrarea în Rădăuți pe drumul acesta, care e ținut încă mai cu grijă decât cel al Frătău-

țului. Doar pe aicia trec căleștile înhămate cu armăsari ale domnilor mari dela stăpânire, ce vin,— mai ales toamna,— la vânătoare de urși, în codrii apropiați ai Carpaților. Pe aici a trecut la 1851 și tânărul împărat Franț Iosif, chip ca să și cerceteze țările și văzând, târgulețul cel curat cu drumurile sale netede și croite așa, drept printre rândurile trufașe de plopuri uriași, cică ar fi zis: «că țărișoara Bucovinei e mărgăritarul între moșiile coroanei habsburgice»!

Casă ungurească.

Numai atât că supușii cu cari a căutat să umple mama Austrie scumpa ei țărișoară, nu prea semănau a mărgăritari. Că nu mai departe decât la 1848, adică cu trei ani înainte de venirea în primblare a împărățelului, adunătura de Sași, Unguri și Secui, pripășiți la Rădăuți dela ocupațiune încoace, a găsit că burzuluiala dela 48 le-ar putea fi bună și ea la ceva și erau să facă stăpânirei o șotie urâtă de tot. Mișcarea de răsvrătire dela Viena și din toată Europa, intrase în capul câtorva derbedei, de credeai că se prăpădește târgul. Inarmați cu ce au putut prinde la mână, mulți chiar cu puști

și cu pistoale, au ieșit în piață, și atât de mult îi buimăcise asta pe oameni, încât numărul neastâmpăraților se prefăcuse în gloată turbată, care umblă urlând prin ulițe, strică și spargea ce-i venea în cale și sbiera să-i se deie *constituție*. Cei mai mulți nici nu știașu ce cereau, dar așa eră, se vede, duhul ce apucase cu năprăsnicie lumea întreagă. A venit,—nu-i vorbă,—oaste, de i-a împlânzit pe buntușnici. Pe mulți i-au băgat la temniță, iar pe câțiva, cei cu prădăciunea și cu samavolniciile, i-au împușcat în dosul livezii mari, de lângă drumul ce duce pe la biserica Episcopiei, spre Vadul Vlădichei.

Nu mult după aceasta au început apoi să treacă prin Rădăuți regimentele de pedestrimăscălească și de cazaci fioroși, trimiși în grabă de țarul rusesc, ca să scape pe prietena Austrie de bucluc. Că și eră urgie mare, nu șagă, ce se pornise în țara ungurească, împotriva asuprirei nemțești. Și nu știu zău, cum ar fi ieșit treaba, dacă oștile muscălești pe deoparte, și mâna de ajutor ai credincioșilor frați români din Transilvania nu le-ar fi scăpat pe tătucul Ferdinand, împăratul cel bătrân, care abia, abia a mai avut vreme să fugă teafăr din burgul dela Viena. A pus el apoi, așa mai mult de nevoie decât de dragă inimă, pe nepoțelul Franț Iosif pe tron, de s'au împăcat cu încetul lucrurile, dar destul că s'a simțit și prin țărișoara Bucovinei câte ceva din năbădăile anului 48, cel cu pomeneala.

Ulița de intrare în târg, dinspre satele Marginea—Hordnic de Sus, e cea mai de samă și poartă numele de uliță domnească, adică fiindcă acolo s'au clădit cele dintâi case mai frumoase și de oameni cu dare de mână. Acolo și-au așezat burgherii Rădăuțului grădina lor de petrecere cu șistatul, adică foisorul de tragere la țință, fără care un târg nemțesc nu se poate închipui. Și o fabrică de bere se înființase la Rădăuți, încă din anii cei dintâi, alt lucru de mare căutare, fără care iar îi vine greu Neam-

[Casă lipovenească.

țului să trăiască pe pământ. Cât despre biserică și școală nici că mai vorbă. Erau așezate tot pe Ulița Domnească, nu departe de spitalul târgului. Mai ales școala, a fost zidită cu multă grijă. Atât numai, că într'nsa copiii noștri nu prea erau văzuți cu ochi buni, cum îndeobște Românii nu prea aveau nazar în societatea nemțească.

Ce-i drep însă, că oamenii noștri, deși unii foarte bogați și cu vază în târg, cum erau Larioneștii, Șindelarii, Buculeii, Puiulenii, nici nu

prea râvneau să se amestece cu Nemții. Turmele Buculeilor, Popeștilor și Puiulenilor, cu oile vestite prin lâna lungă și herbecii cu șese coarne, de cari nici nu se mai aude în zilele noastre, nu le prea dau răgaz acestor bogătași, să și bată mult capul cu școala. Iși vedeau de treabă și trăiau în pace cu burgherii, la vreme de nevoie se și ajutau între ei, dar prietenie multă nu făceau.

Între Românii băștinași ai Rădăuțului și între străinii tăbărâți acolo dela luarea Bucovinei încoace, dacă nu s'a încheșat o legătură sufletească mai strânsă, dar totuși s'a băgat ceva la mijloc, ce a adus în scursul vremii așa un fel de apropiere dela unii la alți. Erau amplexații oșteni ai hergheliilor și gospodăriilor împărătești sau, cum le zicea, ofițerii erarului; erau apoi oamenii diregătoriei: judecătorii, slujbașii dela visterie, dela poștă și vamă, și eră și preoțimea cu învățătorimea din ținut, pe care o aducea nevoea zilnică adeseori pe la târg. S'au mai adăogat apoi la această tagmă și alți oameni trăitori din leafă și veniți din toate părțile împărăției, cari nu simțeau nevoea să se deie nici într'o parte, nici în alta. Decât aceasta eră apă pe moara burgherilor. Căci împetrișându-se prin căsătorii și înrudiri cu cei noi veniți, își păstrau întâietatea lor cu multă grijă, încât nu puteai răzbate așa de ușor, ca să ajungi să fii de o samă cu dânșii.

Când te uitai, așa, în zilele de rând, la târgul Rădăuțului, par'că nici nu-ți venea să crezi că din cele câteva case de burgheri se strecură atâta mândrie și putere. Numele vechi și cinstite ale câtorva familii cu vază multă pe atunci le auzi și astăzi prin Rădăuți. Așa de pildă familiile Schlichting, Most, Haas, Schreiner, Willetz, Kirner, Marin, tot oameni ajunși la stare și avere prin munca lor neobosită. Bătrânul Marin a fost timp de douăzeci de ani și mai bine burghermaistrul târgului și câtă cumpănă avea vorba aceluia om între ai săi? Și ce mândri erau acești oameni de meseria lor? Că nu se lăsă mai pe jos fabrica de mucava sau moara de hârtie a lui Eckhard de dubălăria lui Schulz, și nici cuțatarul Feiger, de potcovarul Kornelson, sau de armurierul Müntzger.

Imi aduc aminte și eu de o familie de aceste care și avea casele în piața mare, lângă spițărie, casă, unde am petrecut des în anii mei de student. Bătrânul Melner, franzelar de meserie, era unul din oamenii cei mai însemnați ai târgului și rar găseai familie mai primitoare și binecuvântată cu belșug ca la acești oameni. Căci știați să petreacă cu lumea, dar nici nu se rușinau să muncească, cinstindu-și meseria lor.

La sărbători și zile mari îi vedeai pe Rădăuțeni, după cum li era legea, despărțindu-se în două tabere: papistași și pravoslavnici, cari se în-

dreptau spre bisericile lor. Cine se ținea însă cam la o parte în zile de aceste, erau cei câțiva Evrei și puținii Protestanți. La ziua împăratului însă, la 18 August, se făcea oarecum împăcare

Țărani din ținut

și frăție. Că ieșeau cu toții împreună la parada mare. Și vedeai atunci pe canonicul dela biserică nemțească, alături de protopopolul nostru, pe catolicul comandant al hergheliei, Daconal,

alătura de judecătorul român Pitei, pe geometrul rus-unit cu baumaistrul ungar-calvin, pe cei trei doctori cu cei doi spițeri și doi veterinari la spate, fiecare de altă limbă și lege. Vedeai rânduri, rânduri, pe toți slujbașii, amploiații, ofițerii și mari și mici, vlăstari din toate neamurile, cu galoane și cu felendreșuri, amestecându-se prietenos cu burgherii îmbrăcați în haine negre și cu Moldovenii târgului în zuboanele lor lungi, — veniți toți cu fețele senine, să cânte în bubuitul săcălușelor imnul împărătesc «Gott erhalte».

Vedeai la zile mari de aceste o Austrie adevărată, ținând ca o cloșcă buimăcită sub aripele ei toate neamurile de untertani—adică supuși—cu porturile și graiurile lor. Căci n'am apucat să vă spun, că la astfel de adunături, sau Vineria, în ziua târgului, veneau la Rădăuți și Lipovenii dela Fântâna Albă cu vlădica lor, veneau și Ciangăii din săliștele ungurești Hadicfalva, Andreasfalva și Istenseghiș, și Șvabii din Frătăuți și Voevodeasa, și Rusnecii ulduroși din Mileșăuți și câte alte vițe străine. Decât sara, la masa cea mare, ce se da în curtea comandantului hergheliei, strălucitoare de lumină și păzită de călăreții dragoni, tot burghermaistrul cu Nemții lui avea cu cuvântul cel mare și doar, doar, dacă mai scotea o vorbă câte unul din cei puțini de altă nație și lege, poftiți și ei, așa de obrazul lunei. Și atunci de'i se

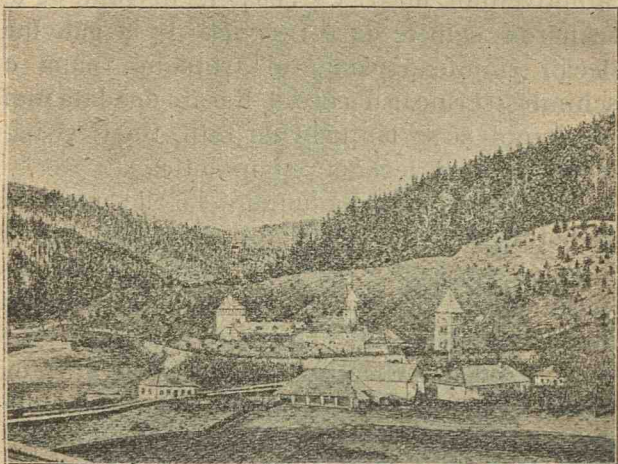
îngăduiă cuiva din aceștia așa mare cinste, trebuia să și așeze cuvântarea frumos pe limba nemțească și să sfârșească cu un întreit *hoch*, adică *vivat*.

Decât, și lumea cealaltă își avea locul ei de petrecere și chefuială. Burgherii mergeau cu nevestele, cu copiii și cu cunoscuții lor, la grădina târgului, unde cei mai bătrâni și cu vază se îndeletniceau cu împușcatul în șisat, împărțind la țintașii mai iscusiți tot felul de daruri. Trăgaciul cel mai de samă dintre biruitorii la țintă se alegea în urmă craiu (Schützenkönig), vrednicie de care se bucură apoi tot anul. Căci craiul țintașilor avea și oarecari drepturi deosebite, așa de pildă, să și verse veninul și necazul cu orice fel de sudalmă, oricum i-ar fi venit pe limbă. Alegerea asta se făcea către sară, când lumea era mai cu chef și atunci se pornea o veselie și un tîmbălău printre Nemți, încât părea că n'are să mai ieie sfârșit. Băutura roșcată a berarului Ștolț curgea gârlă, iar cărnațele leahului Davidovici și aluaturile vădanei nemțoaice Huber se mâncau cu sutele. Tineretul însă, floarea și nădejdea neamului burgheresc, se legăna în sunetul bandei ungurești, în jocuri și țupăieli, cari de cari mai sburdalnice.

Românii noștri petreceau și ei,—tot între dânșii—dar mai altfel. Dacă nu se întâmplă cumva să cadă în acest timp vestitul hram la apropiata

mănăstire Putna, la care își da întâlnire întreg ținutul și nu lipseau Rădăuțenii niciodată, apoi se făcea petrecere chiar în târg.

La casa cea mare și frumoasă a bogătașului Larionescu, câte odată și în grădina bătrânului Buculei, se făcea horă mare. În ceardacul din

Mănăstirea Putnei

jurul casei ședeau, așezați la mese, întinse bătrânii și sfătuiau, îndulcindu-și năcazurile cu vin de Odobesti, adus de jupânul Barber. Flecăii și fetele se cinsteau cu rachiu dulce trandafiriu, zis *rozoglio* sau de cel gălbuiu, făcut cu coaje de portocale, — băuturi cumpărate dela băcanul, jupânul Reichman. Alții iar se îndopau

cu turtă dulce și beaù must vechiu de pere, ce'l vindeà lipoveanul Ivanușca, la o tejgheluță, lângă portiță. Și lăutarii țigani, aduși înadins dela pădurea Ulevei, trăgeaù din cobză, naiu și țimbal niște arcanе și căzăcești, de se ridicà numai cât colbul ogrăzii. Și jucaù fetișcanele Moldovenilor noștri cu cosățele în vânt, de le scăpăraù salbele de sorocoveți pe la gât. Iar flecării sminteaù pământul tropăind, până o schimbà scripcarul cărunt Bușan deodată mai pe domol și se lăntuiaù cu toții, tineri și bătrâni, în horă legănată și molatică.

Astfel petreceau Rădăuțenii la zile mari și sărbători, fiecare după felul și gustul său și între ai săi. În zile de rând însă, sau zile de lucru, locul celor ce vroiau să petreacă mai des, erà băcânia lui Schnirch, sau mai bine zis, crășma lui neica Deutscher. Acesta ținea cu chirie vechea dugheană mare și vindeà ce vindeà din mărfurile de băcănie, aveà însă în fundul caselor niște odăițe de oaspeți, așa mai ascunse de ochii lumii. Aici se adunau căpeteniile târgului cu fețele mai de samă din ținut și se cinsteau cu câte un păhăruț de vinisor, când moldovenesc, când unguresc, — după cum erà și omul, gustul sau cheful. Mai ales în ziua de Vineri, când erà târg la Rădăuți, odăițele din fund dela Deutscher, erau ticsite. Căci aicia își dau întâlnire cei cari nu se vedeau cu săptămânile, cum erà de pildă preo-

ții noștri, proprietarii mari și altă lume mai aleasă.

Ș'apoi prietenia, sfatul și petrecerea, când oamenii nu s'au văzut o bucată de vreme, se întetește, limba se mai desleagă și se porneă

Vineri sara.

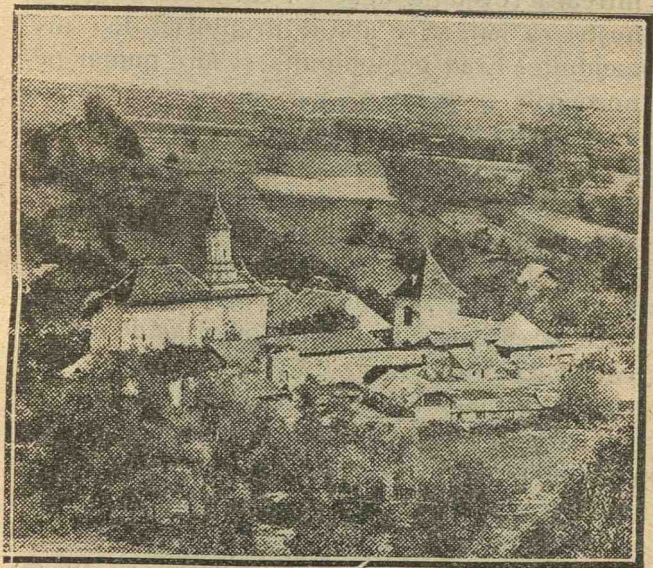
vorba și politica între străini și băstinași, de te mirai de unde atâta frăție. Cine făcerea însă treabă bună, eră neica Deutscher, până ce de atâta bine, s'a dat dela o vreme și el la chef

și la sfat și a ajuns încet, încet, la sapă de lemn. În jurul său însă și dealungul pieței târgului, se deschidea o crâșmuță nouă după alta și se îmbogățește un jidănaș după altul, fiindcă ăștia,—vezi bine,—nu se puneau la sfat cu cei ce veneau să chefuliască, ci lăseau balabusta să li tot toarne goilor băutura botezată la pahar, iar jupânul vedeă cu ochi lacomi ce gheșeft mai eră de făcut Vineria, până a nu se arătă luceafărul și a nu se aprinde lumânările de șabăs.

Cam așa fel eră Rădăuțul cu Nemții săi, cari, până a nu veni potopul evreiesc din Galiția peste țară, stăpâneau târgul ca și cum eră al lor. Și când îi numărai, așa câte unul, acești negustorași și meseriași ajunși chiaburi în scurtă vreme, nici nu păreau tocmai mulți, dar țineau între dânșii și față de Românii nepăsători știașă să și facă toate trebile binișor și pe placul lor. A fost mai ales un prilej, în care s'a arătat puterea ce o aveă burgherimea târgului și, lucru ciudat, dela ciasul acela s'a și schimbat,—se pare,—mersul soartei Rădăuțului și a locuitorilor săi. Eră vremea drumurilor de fer, ce veneau să și întinză rețelele până și în părțile țarei noastre. Cias nefericit,—cum bine cântă versul lui Eminescu,—căci nu atât că ne-au perit cântecele, dar ne-a contropit neamul perciunat al lui Israil.

Domnii dela stăpânire, hotărând să fericească

și Bucovina cu un drum de fer, s'au gândit și la prea credincioșii burgheri ai Rădăuțului și, înainte de a croi în chip nestrămutat linia, pe unde trebuia să treacă drumul acesta, i-au îndemnat pe Rădăuțeni să întâmpine cu oarecari jertfe din partea lor fericirea ce avea să

Mănăstirea Solca

li cadă, cu hârzobul din cer, adică să deie din toloaca lor mare, dinspre partea Frătăuțului, fără plată, locul, cât va trebui, pentru ca să li vie gara mai aproape de Rădăuți. Avuse în vedere stăpânirea și scâldătorile căutate dela

mânăstirea Solcei, cari aveau să vie mai ie-gate cu locurile din Bucovina și mai ales cu Cernăuțul.

Furtuna ce s'a stârnit în sfatul târgului și între târgoveții nemți mai ales, când s'a aflat despre această năzdrăvănie, erà cât pe ce să întreacă revoluția dela 48. Au sărit burgherii noștri ca leii, să și apere drepturile lor primejduite. Erau neînchipuite și fără număr nenorocirile ce aveau să iasă pe urma unei asemenea pacoste. Intâi erà să li se taie în două și să li strice drumul cel frumos cu plopi; erau să li se omoare vitete și porcii ce pășteau pe toloaca de acolo; erà să li se ieie locul cel mai draguț pentru creșterea găștelor și curcilor. Ferarii, potcovarii, rotarii, hămurarii și caretașii, la rândul lor, urlau de mânie, căci făcându-se drum de fer, li se duceà câștigul din mână. Negustorii țipau și ei, că de acum înainte n'are să mai cumpere nimene nimica pe la Rădăuți, ci va căută să se ducă tot înainte, să caute marfă mai efină și... câte și mai multe. Erà sărăcia cea mai groaznică ce aveà să le vie cu drumul de fer, și așa de crunt s'au pus îndârjiții Rădăuțeni pe jalbe, plângeri și împrotiviri, încât s'au îndurat domnii dela stăpânire și... i-au lăsat în pace.

Un singur târgovaț erà totuși, care spunea că bine ar fi să se facă drum de fer,—armeanul Burdea, cel cu dugheana de brânzeturi, săuri și

frânghii. Aveà adică omul prin părțile, pe unde erà să treacă drumul de fer, o fășie de pământ cu casă și-i veneà la socoteală treaba asta, cum bine veți înțelege. Dar cine-i da

Starostele birjarilor diu Rădăuți.

vr'o ascultare sau il băgà în samă pe pastramagiul pripășit ?

Ani dearândul au trebuit în urmă sumeții burgheri să suspine, după ceea ce aruncase dela

ei. Și oftau Rădăuțenii din greu, când aveã câte unul din ei de făcut vr'un drum mai în depãrtare și trebuiã sã se acate în diligență sau trãsura scump plãtitã, uneori pe la miez de noapte, și sã plece prin frig și ploaie pânã la stația din satul unguresc Hadicfalva. Și harabalele jidovești din târg se înmulțeau, cã nu treceã zi lãsata dela dumnezeu, fãrã ca sã nu aducã câte doi, trei jupâni noi, sosiți așã, cu nepusa 'n masã, cu borfele lor, la târgul cu belșug mult lãudat. Și hanul cel mare al Sasului Kantor stã mai gol și pustiu ca oricând, par'cã fugeau toți cu drumul de fer, în largul lumii, numai la Rãdãuți nu se opreau.

Astãzi Rãdãuțul are o linie feratã localã cu patru stații, din cari una așezatã chiar în locul cel mai de frunte, între arborii mari din grãdina vechii Episcopii. Nu știu, s'a fãcut acest mijloc de îndemãnare, pentru ca sã plece din Rãdãuți și cei din urmã oameni cu stare și cu vazã, sau pentru cã nu ajungeã drumul de fer sã aducã la strãini! Și aștia se oploșeau ca locustele flãmãnde peste câmpia verde.

Altã comedie, și mai boacãnã, a vãzut'o Rãdãuții, cãnd a fost vorba sã aducã regimentul de cãlãrime, de care se ivise nevoie prin locurile noastre. Cãci iatã ce s'au gãndit domnii dela stãpãnire: loc mai îndemãnatec nici cã poate sã se gãseascã pe fața pãmântului! Mai ales cã toloaca mare a târgului, unde erã

să se facă stația de drum de fer, nu li ieșîă dîn cap domnilor și se potriveă de minune pentru clăditul de cazărmi și grajduri. Și nu mai încăpeă apoi nici vorba, că unde e herghelie, pot să steie și regimente întregi de călăreți! Și eră să li vie Rădăuțenilor regiment

O burgheroaică bogată.

de husari, nu altceva. Știți, de cei cu nădragii strâmți și cu găitane pe la cojoccele purtate numai cât așa, pe umere! Și tot băieți fercheși, cu ofițeri de neam unguresc mare, numai cât grofi, unul și unul.

Dar tocmai aicia eră beleaua. Că s'au ridi-

cat de astă dată, nu Nemții bărbați, ci burghezoaicele cele groase, și mi s'au năpustit cu gura, de le umblă limba foc. Că li erà acum primejdia de-a fetelor lor. Și dă,—ca să nu vă spun despre câte erà atunci vorba,—vă povestesc despre isprava asta numai atâta, că a scăpat Rădăuțul și de husari și s'a făcut o cazărmă mare de călăreți la Jucica, tocmai dincolo de Prut, spre bucuria Jidovilor din Sadagura.

Privesc în dese rânduri și astăzi la viața Rădăuțului; mă uit în zile de Vineri, cum geme par'că târgul de lume. Văd și mă uimesc văzând. Cât e piața de mare și întinsă, abia cuprinde norodul ce vine din satele ținutului. Mă uit mai ales, cu sufletul plin de mulțămire, la roiurile de săteni veniți din comunele bogate românești. Îi văd sosind pe voinicii noștri Români, cu carul cu boi frumoși, ori în cărucioara trasă de cai sprinteni de soi, încunjurați de nevestele lor curat îmbrăcate și de copilașii rumeni, înșirându-se în piață, unii lângă alții. Privesc mișcat și cu drag la aceste cete de popor harnic, ce și aduce în ziua de Vineri munca gospodărească și rodul câmpului, strâns în sudoarea feței. Că umblă doar să și facă rost de ceva parale, cu cari să și împace tot felul de nevoi de ale casei. Mă uit cu sufletul înviorat și cu neșaf la acest norod neprihănit, ce se tot înmulțește la număr și sporește, văzând cu ochii, în a-

vuția sa, ținându-se curat și neschimbat în graiu, în deprinderi și în năravuri. Și simt cu bucurie că bine trebuie să fie povățuit de preoții și învățătorii săi vrednici, încât a prins a se lăsa de apucături rele și de beție. Și ar trebui să'l privească și alții pe poporul nostru în asemenea zile de strânsură, ca să vadă mai ales un lucru, care umple cu mândrie pe orice Român. Cât de mare e târgul Rădăuțului, cât de nă-

Piața Rădăuțului

prasnică învălmășeala cu alte neamuri pripășite, în asemenea zile de întâlnire, când tragi cu urechia la clocotul asurzitor de vânzători și cumpărători, nu auzi, cu toată împetriștela chipurilor, decât vorbă.... românească.

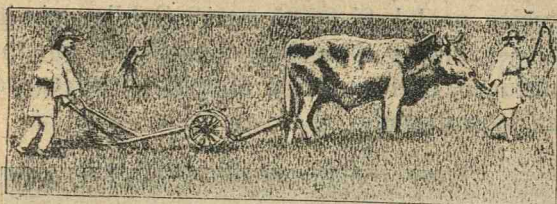
Așa a fost la Rădăuți, de când țin eu minte, așa a fost întotdeauna. Și mai încunjurați de neamuri străine cum sunt, din păcate, Româ-

nii ținutului rădăuțean, nici că mai sunt poate alții. Și totuși,—e ca un semn de biruință falnică, cel puțin în ochii mei,—Moldovenii noștri nu s'au dat înapoi cu graiul lor, nici înaintea unui străin, căci i-au făcut pe toți de vorbesc numai cât... românește.

O știe asta dela moși, strămoși, și Ungurul sumeț, și Lipoveanul somnoros și becisnicul de Rusneac și morocănosul de Neamț, că Românul cere să-i vorbești în limba lui, dacă vrei să faci treabă sau negoț cu dânsul. Cine o știe însă asta mai bine ca toți, e șiretul de Evreu. Căci cu vorba doar îl prinzi pe om mai lesne! Și, ia ascultați, vă rog, cine țipă în târg mai cu glas ascuțit «Bade, bade! Lele, lele!» Sunt odraslele lacome ai pripășiților din țara leșească. Uitați-vă însă și la fețele lor lihnite și uitați-vă la poporul nostru și nu vă fie teamă nici de acești dușmani noi. Is mulți la număr, — ce-i drept, — dar vloga neamului românesc îi va birui, înainte de a ne copleși ei pe noi. Asta-i nădejdea mea și a fraților mei Români.

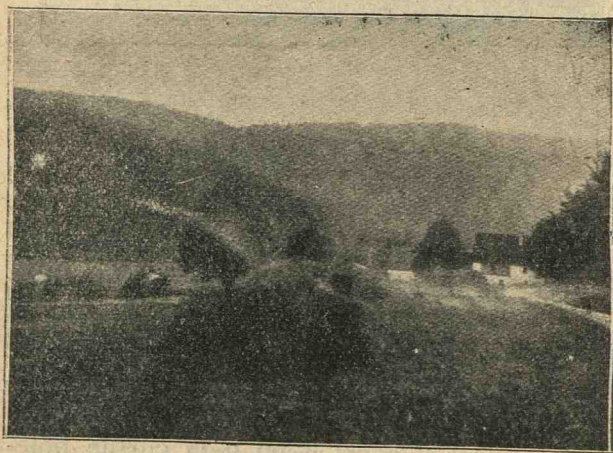
PE VALEA SIRETELUI

PE VALEA SIRETELUI

Mândru și frumos mai este drumul mare împărătesc ce duce prin poieni și păduri, dinspre cele două sate mari. Vicovul de Jos și Vicovul de Sus, către târgulețul Ciudeiului. Când apuci însă să străbați mai la luminiș, ți se pare că după valea Sucevei ai să dai din nou în munți și codri. Căci dela curțile boierești din capătul satului Budineț începe un urcuș, tot printre brădet și molidiș, de crezi că nu se mai sfârșește. Dar iată, că dai de un pripor cu pagști verzi, cari par că îndeamnă pe călător la popas. Și te îndeamnă și izvorul ascuns lângă marginea drumului, să oprești căiuții osteniți și înpumați și să te răcorești olecuță la umbra cetinișului. Drumul de aici se mai întoarce colac de două, trei ori, încolo

și încoace, încât lași caii în sama vizitiului, să tragă în voie, și o iai pe cărărușă, deadrep-tul, spre muchea dealului, sub care își face trăsurica ocolul. Și ce să vezi? Ochilor uimiți li se deschide o priveliște neașteptat de încântătoare, căci zărești înainte'ți par'că o țară nouă, necunoscută.

Intrare în valca Siretelui.

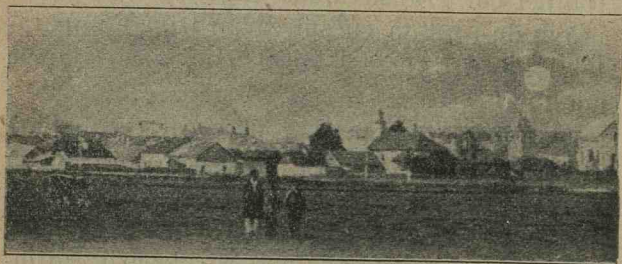
Cât cuprinzi cu ochiul, se întinde dela apus și până în răsărit, valea încântătoare a Siretelui. Număi în față, spre miazănoapte, se înalță, lin de tot, un șir de coline păduratice, cele din urmă aruncături de valuri muntoase ale Carpaților, ce se pierd apoi încolo, cătră șesul Basarabiei. Muchea de deal, de unde pri-

vești această fășie uriașă de pământ mănos, prin care șerpuieste ca un balaur verde apa Siretelui, cu solzii sclipitori ai păraielor argintii ce să încheagă cu el, se ridică trufaș, deasupra povârnișului iute, în care se pierde încolăcit frumosul drum. Croit încă din anii dintâi ai luării Bucovinei de către Austriaci, acest drum e în adevăr făimos, căci a fost pus în lucrare de către Nemți în vederea legăturii Galiției cu Transilvania. Inginerii oștirea isprăvindu-l odată cu suirea pe tron a împăratului Franz, i-au dat întru pomenire numele acestuia.

E aproape o jumătate de veac, când mă găseam ghemuit ca copil, într'o trăsură cu trei cai, ce se oprise și ea pe acolo, venită pe drumul acela mare, dinspre poalele Carpaților. Și pe când vizitiul își învioră telegarii, întinzându-i la urechi și aducându-li o găleată de apă proaspătă după alta, colo, dela izvorul de lângă drum, tata — țin minte ca astăzi, — ne-a coborât pe mine și pe mama din trăsură, și luându-ne de mână, ne-a dus pe cărarușa priporului ridicat, până sub un brad bătrân, tocmai în marginra înaintată a mucheei dealului. Și ne-am uitat de acolo în jos, spre valea Siretelui, și par'că nu ne puteam sătura de priveliștea frumoasă.

De câte ori n'am trecut și nu m'am oprit de atunci încoace pe acolo, și par'că tot mai

viu îmi resare în minte ceasul acela, încât îmi vine să cred, că tot ce am văzut în anii din urmă, s'a îmbulzit și topit cu minutul acela, care mi pare acum un vis trecut și totuși limpede și deslușit, ca un lucru văzut abia ieri, alaltăieri. Eră și o pricină adâncă, pentru ce ne uitam toți așa necurmat, spre această vale frumoasă, în a cărei mijloc chiar, pe lângă dunga verzuie a Siretelui, se zărea

Vederea târgului Storoginet

din depărtare ca un fel de cui negru, cum ar fi nodul dela un ceasornic mare de părete. Acolo eră ținta călătoriei noastre, adică micul târg Storoginet, cu puținele sale căsuțe, așezate împrejurul bisericii papistașe cu turnul ei mare. Alături de aceasta se deslușea în zare o casă ceva răsărită cu un turnuleț mai mic, care eră școala.

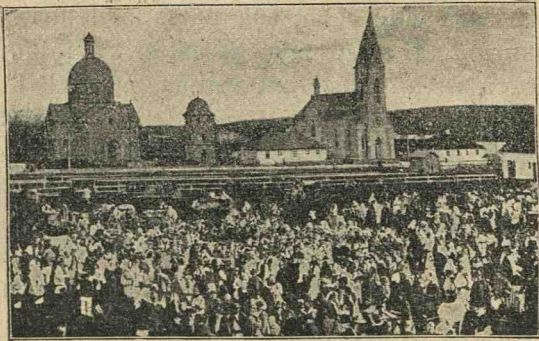
Tatăl meu, pe care îl imbiau de mult Storoginetenii, să le fie învățător, a primit însfârșit locul acesta, dar pentru că să i se sporească

puțin și leafa,—foarte neînsemnată pe vremea aceia,—a trebuit să se învoiască a fi și scriitor la comună, sau cum se zicea pe atunci, pisar la grămadă. Căci Storojinețul se află sub oblăduirea boierului locului, care numai cu nevoile târgului nu-și bătea capul. Era dar, cum s'ar zice, slujbă de oarecare încredere, ce-i se da în samă și mai ieșeau de acolo și ceva venituri, vorba ceea, că dacă și nu curgea, dar tot picură câte ceva, așa pe la prilejuri și la ceasuri de procopseală. Și astfel s'a întâmplat dar, că ne-am fost luat rămas bun dela târgul Rădăuțului, cel cotropit de Nemți, și iată-ne pe cale de a ne strămuta într'un târguleț înpestrițat cu alți străini, adică într'un cuib de Leși, cum aveți să auziți îndată.

Am stat noi cât am stat de popas în dealul Budinețului, până ce ne-au ajuns din urmă cele care cu boi din Horodnic, în cari se află avutul și întreg buclucul ce-l aduceam cu noi. Și apoi am prins a da în coborâș, așa pe la asfințit de soare, spre săliștea de case de târgoveți, ce se zăreau împrejurul celor două turnulețe.

Storojinețul fiind alcătuit din două părți, adică satul Munteni și adunătura de case de străini de tot neamul, am avut bună bucată de drum, până ne-am văzut la marginea pătrațului, pe ale cărui laturi se află așezat târgulețul cu judecătoria, cu ratușul cel mare și cu alte

câteva clădiri mai de samă. La mijlocul pătratului însă se vede o baracă rotundă, chip de magazie de piață, iar în partea dinspre pădure a acestei piețe se ridicau trei clădiri însemnate: curtea boierească, școala locului și biserica papistașă. În partea târgului se vedeau, — ce-i drept, — pe ici pe colo, ceva presărături cu gospodării de locuitori români, încolo

Piața târgului de astăzi.

însă, toată această strânsură de locuinți ome-nești, din cari se zămislise acest târguleț, eră și a fost, cum am zis dela început, o săliște de străini pripășiți din toate părțile lumii.

Cum s'a făcut că cea mai mare parte din cei veniți la acest loc de mântuire erau din țară leșească, e lucru cam greu de priceput. Că nu erau numai cât amploiații și slujbașii

dregătoriilor târgului Leși de viță, dar și o mare parte din proprietărașii de prin prejur. Odată cu ei se oploșise însă și mult nărod de slujitori și meșteșugari și mai ales Jidovi galițieni de toată mâna. Se pare că acest lucru își avea pricina sa întemeiată chiar în trecutul locurilor învecinate cu Storojinețul, vestite încă de pe vremea când această parte a Bucovinei a fost cutrierată de oștile fugare ale craiului Sobieski. Sau poate că în vremea, cât sârmana țară a fost socotită de ținut al Galiției, s'au plodit cu știrea stăpânirii, tocmai prin partea aceasta a Bucovinei, săliști întregi de Poloni cu tot neamul lor. Ce'i drept, că în vremea când ne-am pomenit strămutați în acest cuib de străini, fosta Polonie trecea prin grele suferinți, și încercarea Leșilor la 1861 de a-și redobândi neatârnnarea de odinioară, a fost zădărnicită de trei împărății deodată, prin foc și prin sabie nemiloasă. Astfel fugarii pribegiau cu duiumul prin țară și, am povestit, — dacă nu mă înșel, — cu alt prilej, ce păcate a avut de suferit târgul Storojinețului pe urma acelei întâmplări.

În casa școlii, destul de încăpătoare, am găsit la sosirea noastră pe unul din acești luptători bribegi, care, până a lua tatăl meu școala târgului în samă, făcea pe învățătorul, așa cam pe taină, dar îngăduit de mila preotului catolic, și chiar trăsesese în gazdă colo, în

casele deșerte. Eră un chip de om, cum n'am să-l întâlnesc mai mult în viață. Avea un cap de mucenic, înfășurat de un păr alb, lăsat în voie, cu barbă și mustață lungă, ca la un sfânt. Oaspele acesta ciudat, care și aveà în grajdul școalei calul său, s'a mutat curând din școală, lăsând mamei întru amintire un ghiveciu cu o floare rară, iar tatei un pistol cu cremene, îmbrăcat în argint, ce-l păstrăm și astăzi în familia noastră.

Preotul Groholschi.

Cu vecinul nostru, preotul catolic Groholschi, am rămas însă prieteni buni. Cu toată deosebirea de lege, omul acesta eră, — trebuie s'o spun, — un suflet blând și împăciutor, cum rar am văzut. Până și cu parohul nostru, părintele Filievici, duh cam neastâmpărat și fire iute, știà să trăiască în bună înțelegere, mai ales că se întâlneau des în sălița rătușului mare

unde crășmarul Simon îi îndulcea cu vinul moldovenesc de contrabandă, adus dela Mihăileni, adică de peste hotar. Și această frăție neprihănită se resfira și asupra celorlați fruntași ai târgului, aruncați grămadă acolo, fără deosebire de neam, limbă și lege. Se vorbea nemțește, leșește și mult de tot românește, mai ales când se întâmplă de li chema șiretul de Simon, domnilor celor porniți pe chef, pe Ionică lăutarul din dealul Crivei cu țiganii săi, cari trăgeau apoi străinilor un cântec bătrânesc după altul, de se înduioșeau Leșii și Nemții și cântau,—par'că îi aud și astăzi,— pe toate glasurile: «Scumpă țară și frumoasă, of Moldovo, draga mea!» Și dă, la adică, tot din atingerile cu oamenii ținutului aproape curat românesc, li se trăgea la toți acești venetici traiul și slujba. Și asta erau timpuri bune, față de ce e astăzi.

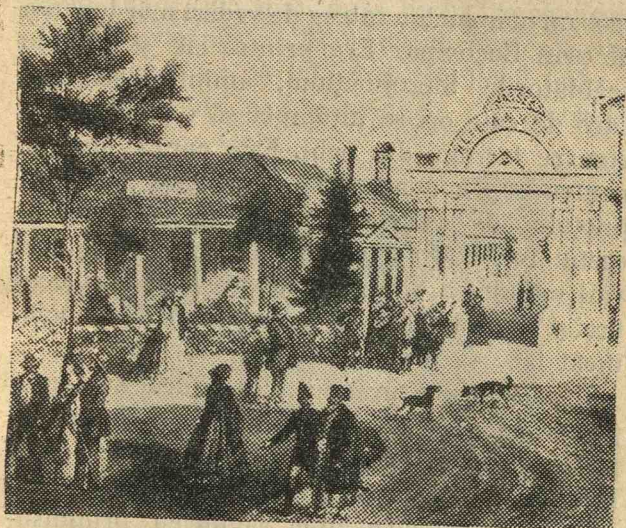
Imi aduc bine aminte, că într'o zi murise un slujbaş neamț, un oarecare Krämer, om iubit de toată lumea, mai ales de domnii din sălița lui Simon, unde eră prețuit pe urma firei sale foarte hazlii căci vecinic știă să spună la snoave și bazaconii. L-a jălit lumea, cât l-a jălit, mai ales că lăsa o casă de copii pe urma sa, dar însfârșit a trebuit omul îngropat și atunci s'a descoperit un lucru cam neașteptat. Repaosatul fusese adică de legea luterană și cum locuitori de credință aceasta, cam deocheată pe atunci, nu se găseau prin târg și

nici biserică, nici popă nu aveau, au făcut prietenii mortului, ce au făcut și l-au înmormântat mai creștinește de cum poate cineva să-și închipue. Au mers adică și preotul nostru, și popa Groholschi, unul alături de altul, fiecare cu dascălul său, cu odăjdiile sale și cu prapuriile săi, și cântau cu schimbul, când «Doamne miluește» când «De profundis», până l-au pus, lăcrămând cu toții, pe bietul Krämer la locul de vecinică odihnă.

Înțelegerea bună și prieteșugul dintre oameții noștri au crescut și mai mult, când s'a prefăcut Storojinețul în loc de scăldători. De unde până unde i-a venit neamțului Hauser gândul să se apuce de o astfel de întreprindere, n'am prea înțeles niciodată. Va fi socotit acest om priceput și umblat în lume frumusețea locului ca potrivită pentru așa treabă, va fi avut și el un dor ascuns în inima lui, să lase pe urma sa ceva, ce nu făcuse nimene, dar destul că s'a pus pe treabă și a făcut din târgul Storojinețului un raiu. L-a ajutat mult și boierul Nicolae Flondor, care stăpâneà locurile și moșiile de prinprejur, lăsându'l pe Hauser și cu meșterii săi să taie și să care lem-nărie din pădure, cât li trebuia, ba să sădească în mijlocul târgului, pe lângă locul unde aveau să fie băile, grădini și pădurici întregi, cu copaci luați tot dela boier.

Aveà și sfetnic bun pe lângă dânsul, har-

nicul om, și anume pe doctorul bătrân Vinter, om cu multă învățătură și pricepere. Și mai avea și pe spișerul, leahul Carceschi, care însă l' cămătuia pe Hauser, și în urmă tot el, — mi se pare, — l-a dat de râpă, băgându'l

Scăldătorile de Storozhynets

în adânci datorii. Din ele Hauser apoi nici n'a avut cum ieși, căci după câțiva ani, când treaba cu băile nu mai mergea, — din pricina cheltuielilor prea mari, — sărmanul a murit la închi-soarea dătornicilor.

Nu i-ar veni cuiva să creadă, ce eră Storojinețul pe vremea aceea de scurtă și minunată înflorire, cum n'a avut-o poate nici unul din locurile Bucovinei. Trăia pe atunci la Cernăuți un vestit zugrav neamț cu numele Knapp, care, încântat de frumusețile țărișoarei noastre, a scos un mănunchiu întreg de vederi mai de samă de prin Bucovina. Eră printre ele și una cu scaldătorile Storojinețului, amintire scumpă, care de câte ori se întâmplă să o privesc, îmi stoarce lacrimi din ochi. Este par'că un vis, pentru câți cunosc cetatea jidovească a Storojinețului de astăzi. Singură împrejurimea acestui loc atât de frumos, așezat în mijlocul văii mândre a Siretelui, își are prin farmecul firei și acum înfățișarea încântătoare de atunci, încât face să o vadă oricine.

În susul apei Siretelui cu cotiturile sale line, pe ale căror urmă se avântează și drumul împărătesc înspre părțile Galiției, se zărește, umbrit de runcurile păduroase ale Carpaților, stăviliți oarecum prin albia râului cu prundișurile și luncile sale late, satul mare învecinat Panca. Pe românește numele acesta ar veni cam așa ca «Domneasca», săliște întinsă de mici proprietari, odinioară boierași, mai toți de neam, adică șleahță leșească, adusă pe aici, cine știe când și cu ce prilej. Moșioarele lor frumoase de pe amândouă maluri ale apei Siretelui s'au bucățit, încăpând pe mâni de străini

și de familii jidovești, cari scot azi rod bogat din câmpurile mănoase, sporite și mai mult pe urma pădurilor mândre de stejar ce se găseau pe vremuri acolo, dar cari s'au tăiat de mult. Este întâiul sat învecinat dinspre partea apusului, unde nu mai auzi limbă românească decât foarte puțină. Hargalăcul rutenesc, adus de boierașii leși și în urmă lucrătorii boici și mazuri, tocmiți pe la velnițele și fereștraiele

Casă de proprietar leșesc.

numeroase din partea locului, au împetrișat demult graiul locuitorilor vechi și i-au făcut pe aceștia să se retragă mai spre munte, unde răsar acum sate tot mai puternice românești. Și va veni ceasul, — cred eu în sufletul meu, și să'mi fie iertat să o spun fără nici-o teamă, —când tot de acolo, din părțile muntoase, se vor coborâ odraslele celor fugiți de urgia stră-

inilor, și-și vor relua locurile și moșiile strămoșilor Moldoveni.

Încă pe vremea de care vă vorbesc, trăiau în satul Panca, printre șlehtele trufașe de proprietari leși pripășiți, ca : Cernevschi, Zboroschi, Brodoschi, Ianuș, — sau cum li mai zicea, — trăiau zic, și familii românești, între cari mai ales doi frați boierași de viță veche moldo-

Curtea lui Pan Dodec Grecul.

venească. Ca proprietari mai cu dare de mână acești oameni căutau să-și crească copiii la școală, la târg, și îmi aduc aminte, că-și dăduse băieții și fetele la părinții mei în gazdă. S'a întâmplat adesea să ne poftească la moșioarele lor din Panca și am și fost, de am stat pe acolo, în mai multe rânduri.

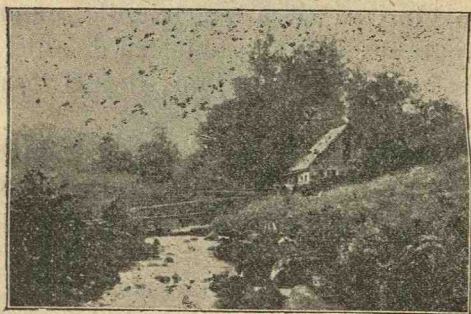
Unul din ei, Iorgu Grecul, sau Pan Dodec, — cum li spuneau Leșii — își avea curțile sale

chiar lângă drumul mare, în fața unei dumbrăvi frumoase de stejari bătrâni. Strimtorat de lumea străinilor ce-l încunjurau, prinsese a se da, când l-am apucat noi, în teapa rusească, căci în casă nu se vorbea, afară de limba polonă,—căutată pe atunci, cum ar fi azi nemțeasca, — numai cât graiul neamurilor din Ucraina. Dimineața însă, când își făcea Pan Dodec, — așa cam de mântuială, — închinarea la paraclis, după obiceiul boierilor noștri vechi, auziam bine, că zicea rugăciunile numai cât pe românește. Căci își cunoștea de altfel limba strămoșească destul de bine, deși o lăsa vădit în uitare.

Fratele acestui vlăstar de viță de boier, era ceva mai bătrân. Ii zicea Niculae Grecul, și sta cu casa dincolo de apa Siretelui, aproape sub poalele pădurei de brazi, în dosul căreia se întind azi comunele mari românești Cireș și Opaieț. N'avea curți, așa zicând, dar casă mare încăpătoare, clădită cu chibzuială gospodărească și încunjurată de șuri, hambare și tot felul de acareturi. Acest Niculae Grecul, retras aici de clocotul leșesc din drumul mare, trăia ca bun stăpân, între cei câțiva gospodari rămași cu obiceiurile lor vechi, neprefăcuți și nestingheriți, departe, sub poala pădurii, la loc oarecum lesne de apărat de potopul străinilor ce cuprinseseră Panca întregă.

Și aici am petrecut de câteva ori, — că'mi

eră fiul casei, Mihăiță Grecul, o vreme chiar tovarăș de școală, — și, mărturisesc, că simt par'că și în minutul de față duhul primitor și românesc, ce mă întâmpină, când veneam peste puntea Siretelui, dela curtea de lângă drum, la casa retrasă a bătrânului boier. Bărbos și cam cărunt la înfățișare, cu ciubucul la gură, mă luă îndată la vorbă și graiul său dulce îndesat, cu moldoveneasca încă ne-

Casa lui Niculae Grecul

stricată, îmi sună și acum în urechi, încât îmi pare că văd, odată cu fața senină a bătrânului, o umbră din acele rămășiți de timpuri vechi românești, pe cari în Bucovina azi în zadar le mai cauți.

În josul Siretelui, cam spre amiazăzi, odată cu drumul ce duce dealungul grădinei și curțiilor familiei boierești a Flondorenilor, dai la o depărtare de jumătate de ceas, de alt sat

frumos, cu multe amintiri din trecutul Bucovinei, satul Ropcea. De pe o ridicătură de deal lină, aripată pe amândouă laturi cu câte o raște de stejari umbroși, drumul pornește repede la vale și dă în vatra satului răzășesc de odinioară. Despre dealul acesta știu letopișele Moldovei, ba știe și cântecul poporului, că iacă cum sun stihurile Moldovencei ce coboară cu legăturica de vreascuri din pădure, către cărarușa satului :

„Dela Ropcea până'n deal
Cade Leahul de pe cal ;
Iar din Ropcea, mai la vale,
Umblă foametea călare“.

Ce crunt trebuie să fi fost blăstemul țarei Moldovei care-l urmărea pe craiul Sobieschi, încât l-a ajuns pedeapsa, tocmai când se întorcea cu Leșii săi dela prădăciunile făptuite prin părțile Sucevei și Neamțului. Că l-a prins cum spun cronicarii, o iarnă timpurie cu viscol și cu geruri cumplite, așa că a trebuit craiul să-și lase puștile sale mari, împreună cu carele și obozurile, pe drumul Ropcei și rânduind acolo oameni de pază, a purces fără ele înainte, spre Galiția, unde'l așteptau alte amărăciuni și mai mari. Și iarna a fost lungă, ca nici odată, și umblau bieții Leși lăsați cu paza tunurilor, călări, pe caii lihniți de foame și jefuiau satele d'impjur de a hranei. Pedeapsă și urgie dela dumnezeu nici că se putea mai

strașnică; că au perit cu toții de foame și frig. Asta pe la 1691.

Decât mie mi se pare că Ropcea va fi văzut și cetele fugare ale craiului Albrecht, cele scăpate de sabia lui Ștefan, colo în codrul Cosminului, de s'a prins atât de adânc pomina Leșilor în mintea poporului nostru și le-a făcut

Gospodărie răzășească

până și cântec, Se poate însă că pe la Ropcea se vor fi așezat și dintre Leșii aduși de însuși Ștefan, după năvala sa de răsbunare ce a făcut-o în Polonia. Ajunsesese doar până dincolo de Liov, arzând Pșemislul, Radumna și Lanțutul. Că zice letopisețul :

„Și mulți oameni bărbați și muieri și co-

pii, i-au luat robi; mai mult de 100.000, ce i-a așezat Ștefan Vodă în țara sa și până astăzi trăește limba lor în Moldova, mai ales pe unde i-a descălecat.“

Și fiindcă le venea greu trufașilor vecini ai Moldovei să uite așa de repede rușinile pățite și în urmă mereu să năpusteau cu prădăciuni, mai ales asupra ținuturilor de miază-noapte ale Bucovinei, se băgaseră o vreme chiar în Cernăuți și prin alte târguri apropiate și nu se lăsau scoși de acolo cu nici un chip. Abia cu pacea dela Carloviț (1699) s'a curățit țara de tot. Fiindcă nu mult în urmă au venit fugarii craiului Suediei, Carol XII, și cu ei au năvălit din nou cete de Leși prin ținuturi, de credeai că nu mai scapă țara de acești venetici.

Iată destule pricini, ca să ne facă să cam înțelegem săliștea veche de șleahtă leșească și urmele ei se cunosc astăzi încă din numele ciudate ale locuitorilor Ropcenii și a Igeștenilor învecinați. Numai atât noroc, că și Români ageri trebuie să fi fost prin aceste locuri. Că i-au potolit și măturat pe lacomii musafiri, de li a trecut însfârșit gustul samovolniciilor. Și de unde la Panca s'a cam șters, cum v'am spus, urma vieței moldovenesti, la Ropcea, dinprotivă, astăzi e aproape totul românesc. Par'că nici n'a huzurit străinul vr'odată pe acolo.

Dăm, — ce-i drept — și astăzi de Români cu

nume cam pestrițe, cum de pildă : Volcinski, Jancoschi, Malinoschi. Decât auzi și nume vechi românești ca : Barbu, Galer, Talpalar, Braha, Soroceanu, Coșcoțeanu, tot familii de mazili și răzasi, despre cari știu până și cronicile noastre. Partea drumului însă, unde se zice, că ar fi stat nămolite multă vreme tunurile craiului Sobieschi, se cheamă *Strâmba Ropcei*, loc pe care se află astăzi casele unui arendaș leah.

Strâmba Ropcei

S'a încuibat însă în schimb dușmanul pericunat prin aceste locuri frumoase din mândra vale a Siretelui, că unde te întorci, cam vezi satele dearândul pline de crâșme jidovești. Și nu numai întrep negoțul, dar încă și trebile comunale au încăput pe mânilor lacomilor vrăjmași. Cât s'au rugat în vremuri oamenii iubitori de neam, cari înțelegeau primejdia și ve-

deau și leacul: «*Dați-ne școli, școli și scăpați-ne!*» A fost strigăt în vânt. Azi au oamenii școli, dar omida s'a lățit groaznic, că nu birue hărnicia oamenilor să astâmpere nesațul lipitorilor.

Ziua de întâlnire pentru Ropcenii și cei din târgul Strojinețului eră și este astăzi încă Ioia. Fără decât asta este primblare negustorească, când bădica gospodarul din sat își duce la târg carul cu fân sau cu lemne, sau vaca cu vițel, iar lelica se cocoată și ea alături de purcelul întins în chilnă căruței, având două trei păsări în poală și ceva legăturile cu ouă, brânză și cu alte lucruri deale casei, luate spre vânzare. Și ies jupânesele înaintea gospodinei de iau ouăle și gobăile pe preț ieftin de tot, în timp ce jupânul pipăie cu pricepere vaca și vițelul și ispitește pe om de a prețului. Numai de purcel nu se leagă harharul, ori cât ar covița bietul dobitoc. Asta rămâne pentru mai la urmă, de se vinde colo, în drumul lăaturalnic, spre cele case de meșteșugari nemți, unde este și cărnățaria casapului de rămători, cu farfuriile de răcături înșirate pe tejgeea.

De altfel nici nu prea face să vorbim de a-este isprăvi de săptămână, căci nu sunt așa de samă Joile Strojinețului cum de pildă târgul de Vineri din Rădăuți. Pricina va fi acolo, că oamenii ținutului țin să meargă mai mult la oraș, la Cernăuți, care nu le prea vine departe

și le pare cu atât mai îndemănat, fiindcă târgul e Luni. Și oamenii țin și ei să plece de Duminică sara, în cât să poată fi de cu dimineața la oraș și să mântue mai curând cu ce au de vândut și de cumpărat,

Ziua adevărată de întâlnire dintre săteni și

Chip de răzășiță

săteni, adică dintre Români din Muntenii Strojinețului și Români Ropcenii, cea mai de samă de peste an, e de Sântă Mărie, când se face hram mare la Ropcea. Și hramul acesta e vestit, aproape în întreg ținutul, fiindcă-i hram curat românesc, în care nu se amestecă sătenii rusneci din cele câteva sate străine.

Și atunci se vede bine că Storojinețenii sunt și au fost de când lumea,—vorba ceea,—Moldoveni nu alta. Și țin la hramul Ropcenilor, ceva lucru mare. Atunci se uită, se miră și cam înțelege toată strânsura de neamuri străine din târg, că una-i târgul Strojinețului și alta e comuna de Români din maidanul Munteni.

Și în adevăr, e lucru frumos să privești în ziua hramului, cum plec oamenii noștri cu nevestele, cu flecăi și fete, gătiți ca de sărbătoarea cea mai sfântă, cu caii împodobiți cu rămurele verzi, cei mai chiaburi, având chiar lăutarii lor în trăsură. În chiote și pocnete de bice duruesc căruțele pline de oameni veseli, flecăii aruncându-și pălăriile cu pene de păun în văzduh, iar fetele cu salbele în vânt și cu capetele fluturând de podoaba florilor așezate în jurul părului strâns legat și a ghiordanelor de mărgelă împletite în cozi de tot soiul.

Hram fără băutură și chef fără o leacă de scărmanăală printre flecăi, așa pentru o vorbă prea slobodă, scăpată cumva din gură sau din pricina unei fete frumoase, nu se poate. Întoarcerea celor dela hram nu e prin urmare tocmai cum ar trebui să fie. Și fiindcă Românul, când are capul înfierbântat, nu prea vrea să știe multe, apoi și cei din târg se cam ferească la asemenea zi să deie ochii cu sătenii. Iar negustorașii din neamul cel ales, cum sunt ei mai fricoși de fire, închid chiar și obloanele

dela feresti, când trec căruțele pe drumul mare cu flecâii cheflii. Dar oricum, e o zi pe an, când tot târgovețul pricepe că a fost petrecere românească, nu altceva și se știe cam de în-

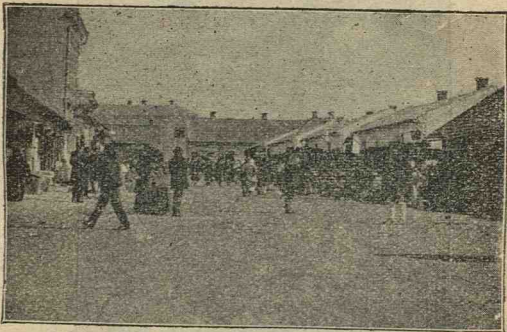

Româncă din Strojineț-Mundeni

întreg Storojinețul, că Românul în ziua Sântămăriei e stăpân acolo. Deci bună și asta.

Acum să vedem ce eră această grămadă de străini venită așa cu nepusă în masă, ca să stăpânească ținutul acesta mare și frumos din

valea Siretelui. Comuna ca sâmbure al târgului Storojineț, așezat pe locul dăruit de boierul Nicolae Flondor și împreunat cu satul românesc Munteni, comuna ca atare, ca și cum nici nu erà. Stăpânul căntălăriei comunale de pe atunci era pisarul, adică tatăl meu, fiindcă boierul ca staroste—sau, cum am zice—primar de drept, nu se arătà cu lunile. Doi jurați, din cari unul gospodarul moldovean

Zi de târg.

Zanea, iar celălalt dubălarul neamț Holderbaum, făceau ceea ce se zice poliția locului și judecau cu schimbul, dacă aveau vreme. Dacă nu, tot tatăl meu îi înlocuie și pe dânșii, împacând buclucurile mici ce se iscau prin târg, mai ales Joi, la vânzare. Polițaiul Scripa, un biet țaran român ajuns la sapă de lemn, îi băga apoi pe vinovați la închisoarea grămăzii și erà deci temut ca focul, dacă nu de altcinevã,

dar mai cu samă de jidănași. Asta eră toată diregătoria comunală, de care mai țineau apoi și cei doi preoți, ca sfetnici în trebile școlare. Cât despre cârmuirea mare a stăpânirei și diregătoriile ei, lucrul sta altfel, și nu știu cum să încep, că să vă spun, frumos și pe rând

Sara, după târg.

toate, cum le-am apucat eu ca copil, acum aproape o jumătate de veac.

Astăzi ținuturile Bucovinei sunt cârmuite de către un așa numit căpitan de ținut, cum sunt bunăoară prefectii români, iar judecătoria, vis-terea și celelalte diregătorii ale fiecărui ținut

își au căpeteniile lor deosebite. Pe vremea de atunci treaba se făcea altfel. Căci tot ce se cuprindea sub numele de slujbă împărătească, eră sub poruncă și stăpânirea unui singur om, care purtă numele de *Bezirksvorsteher* și eră un fel de ispravnic mare, înzăstrat cu putere multă, vorba ceea, numai că nu tăia și spânzură. Oamenii noștri îi spuneau în graiul lor «*domnul forșter*», nume temut de toți și cu drept cuvânt, fiindcă după socoteala și min-tea oamenilor de țară, el eră al doilea după împărat și al treilea după Dumnezeu.

Atâta numai, că atotputernicul Storojinețului eră, desigur străin ca și toți cei de pe lângă dânsul, un om bun la inimă, să-l pui la rană, nu altceva și, cât îl lăsase firea sa de Leah, a fost ajuns să învețe în anii cei mulți, cât a cârmuit ținutul, binișor de tot limba noastră. Pe nume îi spuneă Kaminski, și ședeă în casele preotului nostru, în drumul ce duce peste dealul Crivei, spre Cernăuți. Aveă soție de neam, femei prea cum se cade și primitive. Că ne făcusem prieteni eu și o soră a mea, cu băiatul și cele două copile ale lor, dela cari am și învățat limba leșească. În tatăl meu aveă însă bătrânul Kaminski multă încredere și, ca să-l aibă mai la îndemână, ca sfetnic la toate prilejurile, îl făcuse la cântălăria sa talmaciu cu leafă.

Căsoaia mare și lungă, în care erau băgate

toate diregăforiile locului, se află peste drum de ratuș, clădită fiind de boierul Flondor, pe un loc așezat la despicătura drumului împărătesc, având și o grădină închisă în fund, fiindcă spre partea aceea dau ferestruicele cu grate ale închisorilor judecătorești. Ce nu mai aveà loc în casele aceste de căpetenie, erà așezat mai prin târg, în case năimite. Așa visteria, notariatul, poșta, jandarmeria, revizoria —adică locul de vămuire și de accisuri—și câ-

Ulița mare.

teva altele. Decât canțălăriile cele mari, unde stăpânea forșterul și se făceau și judecățile, erau, cum ziceam, în fața ratușului.

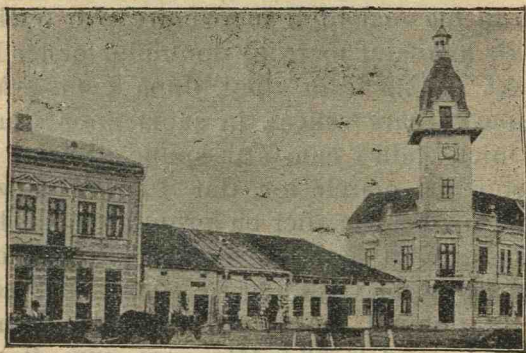
Și veneau acolo oamenii noștri, săracii, plini de sfială și cu căciula scoasă încă din drum, par'că știau bieții la câți sfinți aveau să se închine, până să-și găsească un pic de dreptate. Și în adevăr erau și dați mai mult în sama slujbașilor celor mici, căci să pătrundă cineva

până în canțălăria chiar a forșterului, erà lucru rar de tot. Și mult se mai țineau horopșiții noștri de Români la minaturi grele și la pricini mari de poala tatălui meu, fiindcă îl știà tot ținutul că e om milos, și credeau toți că poate face minuni, când tălmăceà jalbele înaintea domnilor dela stăpânire și cercà, — nu-i vorba,—pe unde puteà, să pună nu odată câte un cuvânt bun.

Când intrai în tinda cea mare dela canțălării, te luà mai întâi în primire pan Wielkopolski, logofătul mare al domnului forșter Kaminski. Acesta te da apoi, după cum erà și pricina cu care veneai, în sama unor domni mai mici,—adică cum s'ar spune,—numai cât mici cu mai marele lor, dar mari și grozavi către cei mici. Că nici cu prăjina nu erai harnic să-i ajungi, să li vorbești și tălcuești, cum și pentru ce ai venit. Și te pomeneai, când dus la domnul Kuczinski, când la domnul Gugalski, când la Winitzki,... și cum îi mai va fi chemat. Știu atâta, că așaia mai cu vază, toți aveau nume cu un «ski» în coadă, dovadă că erau tot oameni pomăzuiți de atotputernicia leșească din Liov și de ciracii ei dela gubernia din Cernăuți.

Lucru ciudat însă, că cum scăpai de urgia ăstor mari și ajungeà lucru la făcutul hârtiilor, dai peste alt soi de oameni, par'că mai blajini de fire, cu care puteai să te cam înțelegi,

așă, mai rotind cu pălăria, mai zimbînd și făcând din ochi, semne, cari se sfârșeau cele mai multe ori cu deslegatul baierelor dela pungă. Și se'ntâmplă nu odată că ieșiă dreptatea la iveală, ca untul de lemn. Asta adică iarăș, cum eră și rostul lucrului. Dacă te îndreptă, bună oară, cu hârtia la odaia notarului, sau la registru, apoi mergeă treaba strună. Deodată cu asta băgai însă de samă că se schimbau, nu

Primăria nouă.

știu cum, și numele d-nilor. Că pe notarul nu-l mai chemă nici Bilinski, și nici Hilarski, ci pan Sahnowicz, și pe logofătul său, pan Borodakiewicz. Iar la registru te duceă cu zimbetul plin de înțelegere ușierul Michniewicz și te da chiar dela ușă în sama și mai zimbitorului pan Horoskiewicz . . .

Să te ferească însă Maica Domnului, să fi

venit lucrurile așa, la cercetări, adică să se fi dat poruncă cumcă să-l ieie pe împricinat la protocol, că atunci erà chiar mânia lui Dumnezeu. Că mi-l ducea la pan Ferbas și mai știu eu la cine și, de erà vr'un prepus, adică dracul în joc, se pomenea nenorocitul îndatamare în mânilor lui pan Kwasniewicz, cel mai temut om al târgului, fiindcă ăsta erà temnicerul judecătoriei. Și aveà doi străjeri ai lui, niște rusneci fioroși și adevărate ființi de găzi, pe Rodeiczuk și Gawriluk, cari, când îl înhățau pe cel dovedit cu vr'o potlogărie, mi-l și întindeau pe laviță și se făceau drob nuielile pe dosul vinovatului, încă până a nu se isprăvi cele 25 de duble împărătești.

Și gemeà ținutul întreg sub mâna de fier a acestor stăpâni străini de neam, de lege și de limbă și vornicii din satele noastre tremurau de frica lor. Că priveau cu groază la colbăria ce se ridicà în dosul poștalionului cu patru cai, care plecà din sat în sat, având pe comisarul ținutului în jăț, iar pe jandarmul înarmat până în dinți și cu penele verzi la pâlărie așezat pe capră. Și par'că nu știu cum, erà și bine, erà și rău pe acele vremuri. Că știau oamenii cei cu apucături rele mai mult de frică ca în ziua de azi și nu se întâmplà nici a zecea parte din blăstemății prin ținut, precum se petrec, bunăoară, acuma, mai ales prin satele rusești.

Așa au mers lucrurile multă vreme și încă după ce au apucat a se mai schimba, tot pe calapodul cel vechiu se făceau. Numai că de împrejurările aceste, mai mult bune decât rele, sub o stăpânire străină, bietul nostru popor n'a știut să se folosească. Dar acei ce au tras

Valea de jos a Siretelui.

foloase mari, erau veneticii din Galiția, evrei și poloni cari, văzându-se ocrotiți, mai mult pe față decât pe ascuns, de oblăduirea leșească a acestui nenorocit ținut, l-au cotropit, cum nu se poate mai cumplit, mai ales pe unde locuitorii se așezau mai des și pe unde a stră-

bătut apoi cântatul lui Eminescu drum de fier.

Au început, ce-i drept, și oamenii noștri să se deștepte și, simțind că unicul rost de tămăduire e învățătura, au pornit a cere pe capete școli. Și cei dela cârmuire, — n'ași putea spune, — că s'ar fi dat în lături de așa lucru, sau că se împrotiveau la asta. Dar oamenii noștri cer acuma școală cu limba românească și d-nii dela stăpânire găsesc că în comuna cutare sunt nu numai Români, ci sunt și cinci sau șese copilași de-ai crășmarului din sat, cari țipă și plâng, că neam de neamul lor n'a vorbit decât leșește. Și mai sunt și zece copii de-ai mecanicului și de-ai lucrătorilor dela velnița boierească, cari nu știu decât rusește și trei copii de-ai pădurarului, care-i Neamț, get beget! Și fac gură toți, că ar fi nedrept ca ei, sărăcuții de străini să nu-și învețe limba dulce a mamei lor! Și se pomenește comuna, — dacă nu-i cineva să zădărnicească lucrul, — cu o școală *amestecată* și sărmanii copii de Moldoveni sunt cei, cari trebuie să învețe de dragul micilor venetici tot felul de limbi, numai nu pe a lor.

Știți bine încotro bate asta! Numai că dă, împetriștirea unui popor nu se face așa repede, precum cred dușmanii neamului nostru. Și prea se grăbesc, când fac pe temeiul numerelor mincinoase scoase ca dovadă din aceste școli cu așa zisă învățatură amestecată,

niște dări de samă și mai mincinoase, trâm-
bițând prin lume că Românii din Bucovina
dau înapoi. Atâta noroc încă că Rusnecii ve-
netici au început de o vreme a și cam căută
de drum, emigrând în America. Cât despre
mine, eu li doresc cale sprâncenată și să vie,
când . . . îi vom chema . . . noi!

Emigranți ruteni.

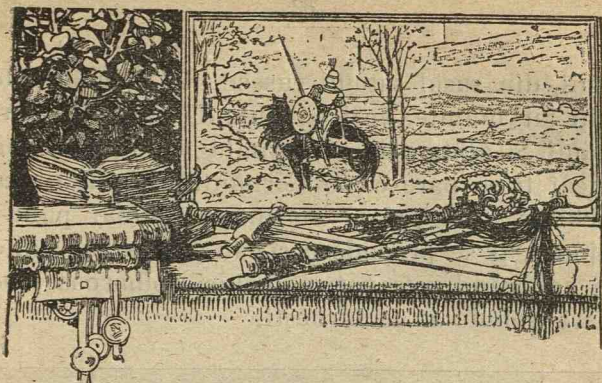
Nu spun însă domnii de la cârmuire, din cari
mulți se trag din viața nemernică a celor veniți de
peste Prut, că în ținutul Storojinețului, a Coț-
manului și a Cernăuțului cer acum sate răză-
șești, unde de mult pareă că s'a stins graiul
moldovenesc, cer cu lacrimi, să li se îngădue

a deschide școli românești pe *sama și cheltuiala lor!*

Sângele apă nu se face. Știm și noi câte ceva despre starea adevărată a lucrurilor și oricât ar țipă dușmanii neamului nostru, că au să ne înghiță, noi nu putem doar decât să spunem: Iartă-i Dumnezeu! că nu știu ce vorbesc! Și dă-ne, Doamne, numai cât minte, putere și răbdare, că multe le-a văzut Românul și le va învinge și pe aceste!»

PE MALUL PRUTULUI

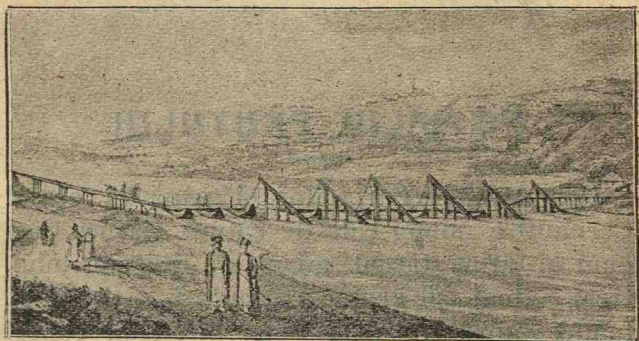

PE MALUL PRUTULUI

Dela poalele Carpaților și până la orașul Cernăuți e numai cale de câteva ciasuri. Căci cum ai atins târgul micuț al Storojnețului, treci numai cât coama păduroasă a Crivei și, luând rămas bun dela valea Siretelui, cobori în fundătura dela Broscăuți, ce se prelungeste cu fagetul ei întins, până'n drumul mare. V'am mai spus eu altădată, că drum ciudat ca ăsta rar se vede. Par'că îi fugăriseră Tătarii pe inginerii ce l-au croit, de nu avură vreme să-l cotească puțin printre cele dealuri hleioase și despuiate, peste cari trece, așa razna, în dungă dreaptă, trasă, ai zice, cu sfoara cătrănită pe planul ce-l vor fi avut înaintea lor.

Te uiți din dealul Crivei spre Camena, vezi o linie și nimica alta. Te așezi în capătul acestei

linii, din susul satului rusesc al Camenei și te uiți iar înainte, vezi că linia dă țintă spre Cernăuți. Și atâta e de necurmată vâna drumului, încât ți se pare că ai Cernăuțul chiar înaintea ochilor, să-l prinzi cu mâna. Numai până-l ajungi, ți se prăpădesc și caii și trăsura, suind și coborând cele patru dealuri colburoase, pe cari trebuie să le biruești.

Vechiul pod cu caice de peste Prut.

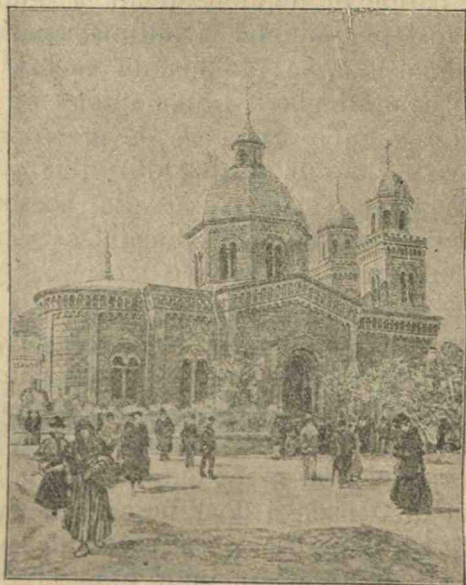
Pe coama dealului din urmă se resfir zidurile întunecate ale Cernăuțului, vechiu loc de strajă, așezat de Moldoveni în apropierea țării leșești de odinioară. Si eră bine ales locul, că pe sub poalele rupturoase ale dealului șerpuieste bătrânul Prut cu vadul său vestit și locul de vamă înființat, precum ne spun cro-

nicele, încă pe la 1407, de Alexandru cel Bun. Pe aici duceà drumul cel mai scurt din Polonia spre vechile orașe moldovene Siret și Suceava. Pe aici s'au întors, precum știm din bătrâni, cetele fugare ale craiului leșesc Albrecht, bătute de domnul Ștefan la 1497. Ba s'au și fost pus pușintel la odihnă, umiliții de Leși, numai atât, că Moldovenii noștri, pare că li-au cam stingherit tihna, după cum se înțelege din paloșele frumoase de pe vremea aceea, găsite chiar în nisipul din albia vadului.

Indemânatec și căutat erà vadul acesta prin faptul că tocmai în partea locului se varsă în Prut două păraie, Ruda și Clocucica. Aceste alcătuesc o scobitură lată, prin care-și face loc târgul Cernăușului cu toată așezarea sa. De aici, dela vechiul vad al Prutului, unde se resfață în zilele noastre cele două poduri mărețe peste apa râului, te tot urci în sus, pe ridicătura unui deal nesfârșit, până dai în inima orașului de astăzi. Și doar numai cât drumul cel cotit cu măiestrie și cu casele de pe delături mai îmbrobodesc puțin înfățișarea urâtă a acestui urcuș blăstămat de toți cărăușii, din pricina chinuitelor dobitoace.

Cu atât mai mândră este în schimb priveliștea ce ți se deschide, când ai ajuns sus de tot, căci vezi par'că așternută la picioare valea Prutului, până colo, spre hotarul Basarabiei. În punctul cel mai frumos al acestei

privești, se află biserica ortodoxă cu hramul Sf. Parascheva. Clădirea ei frumoasă ne întâmpină oarecum salutând și vestește pe cel nou venit, că se află pe pământ vechiu românesc. Dela sfântul lăcaș în sus începe, așa zicând,

Biserica Sf. Parascheva.

miezul orașului, străbătut de drumul mare, pe care am intrat.

Drumul acesta de intrare dinspre apa Prutului, înaintează tot urcând, până se despică înfârșit în două, ținându-și la stânga calea

necurmată spre țara Ardealului, de unde i-a și ieșit numele de «Drumul Transilvaniei», în vreme ce craca care apucă la dreapta, dă în satul Cuciumare și spre ținutul Storojinețului. Din partea asta m'am pomenit venit și eu pe la 1866, adus de tatăl meu, chip că să mă mai pregătesc puțin, după învățătura căpătată în școala părintească, pentru intrarea în gimnaziu, sau—cum se zicea pe atunci,—în școala latinească.

Nu știu cum a brodit soarta și întâmplarea, dar tocmai anul acesta al despărțirii mele de casa părintească, a fost pentru Bucovina și pentru bieții ei locuitori un an de grele încercări. El s'a arătat strașnic chiar din zilele sale dintâi, prin faptul că oamenii pe urma celor doi ani neroditori dela 1864 și 1865, nu aveau aproape ce mânca și ajutoarele de grâu ce se așteptau din alte țări, n'au cam sosit la vreme. Astfel încă de pe la bobotează a izbucnit, mai ales prin satele ținuturilor de sus ale Bucovinei, o foamete grozavă. Muriau locuitorii cu miile și cei ce-și trăgeau zilele, hrănindu-se din rășnătură de coceni și de ghindă, abia se mai țineau în picioare de slăbiciune. Și venea în urmă boala tifosului de-i seceră moartea repede și pe cei rămași.

Amarul acesta strașnic și cumplit și nevoia de nedescris începuse a se resimți spre primăvară până și prin orașul Cernăuți și a a-

pucat sărăcimea mahalalelor să se deie, pe urma lipsei și fioroasei deznădăjduiri, la furțișaguri și la jafuri, încât nu mai eră sigur nimenea de avutul său. Boala tifosului, care bântuia cu nemiluita, a dat apoi în holeră, și-mi aduc aminte, că la Cernăuți, una din cele dintâi jertfe ale strașnicei molime, a fost un om de-ai noștri, un bun Român, doctorul Dîmitrovici.

Casă veche românească.

Mă dăduse părinții în gazdă la bunica mea, care locuia, cum am mai spus cu alt prilej, în casa ei gospodărească și încăpătoare din ulița Roșei. Fiul său, adică unchiul meu, fiind slujbaş la magistratul orașului, ne bucuram de oareșicare pază prin partea aceea, unde locuiam. Numai că tocmai pe acolo trecea sărăcime multă și vedeam zilnic duba spitalului,

cum se primbla, încă de pe la Rusalii, pe drumul Roșei, în jos și iar în sus, de culegea pe nenorociții doborâți, așa din senin, de groaznica holeră. Veneà—țin minte și astăzi încă,—pe la casă, la noi, un cerșitor leah, cu numele Iasik, care nu lipsia nici când din uliță, ba era chiar foarte îngăduit, fiind glumeț din fire și nu tocmai prost la cap. Dacă nu l-ar fi stricat beția, omul acesta ar fi fost poate chiar bun de pus la câte o treabă, dar în timpul când l am apucat, Iasik își trăise traiul, și era un bătrân neputincios. Numai atât că îl vedeai tot încă poznaș și gata de șagă.

Cum stam într'o dimineață în capul pridvorului, văd la portiță pe Iasik, că pune mâna pe clanță, dar zărindu-mă pe mine, îmi face semn spre drum, unde oamenii spitalului tocmai încăreau în căruța acoperită pe o femeie căzută în neputință. Mă uit la cerșitorul nostru și dau să-i întind milostenia de toate Sâmbetele, când iată că văd fața sa schimonosindu-se, zâmbetul obicinuit batjocoritor prefăcut în strâmbătură de durere și gura sa plină de bale. Un strigăt răgușit de suferință năprasnică, și numai cât l-am și văzut pe sărmanul cu mânila la pânțele, căzând la pământ și zvârcolindu-se în chinuri înspăimântătoare. Il apucase holera și eu, până să dau fuga în casă, să spun ce s'a întâmplat, cei cu duba spitalului îl și obliciseră, de mi l-au în

cărcat îndatamare și nici că am avut vreme să-i mai văd, încotro au pornit cu el.

Erau lucruri strașnice ce se petreceau atunci la Cernăuți. Care întregi pline cu morți ieșeau din porțile spitalului mare, trăgeau în dos, la un loc gol, unde astăzi se înalță palatul guvernului, și din căsuță de alături, ieșia părintele Leon Popescu, — îl văd ca astăzi, — cu patrahirul după gât și crucea în mână și,

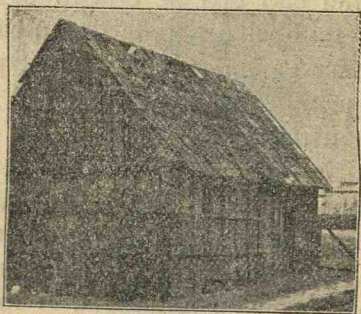
Iasik

spunând la iuțeală o rugăciune, stropia morții cu aghiazmă și carele porneau în goana cailor spre țințirim. Acolo însă, — strașnicie și mai mare, — așteptau cioclii, înaintea unei gropi uriașe și adânci, mi-i înhățau pe morți de cap și de picioare și mi-i aruncau repede, bărbați, femei, unii peste alții, înlăuntru, de se făcea un strat. Apoi turnau peste ei var clocotit din niște căldări mari, până nu se mai

vedeau nici fețele negre, nici părul zburlit al morților. Și urmă alt rând de trupuri și alt strat de var. Pe obrazurile împetrite ai celor de față, ca și ai groparilor, nu vedeai cu toate acestea, nici urmă de milă sau întristare. Că se deprinsese par'că lumea cu moartea și eră tot omul în așteptare să-i vie ceasul și rândul. Și de se întâmplă să moară cineva mai cu stare, se făceau înmormântări cu prohod și cu evanghelii și nici că-l tăia pe cineva prin cap, că s'ar putea molipsi de boala strașnică și fără de scăpare, care-i pândea deopotrivă, pe cei ce-l însoțiau pe mort la țințirim, ca și pe cei ce se întorceau de acolo.

Intr'o zi murise un vecin al nostru, gospodar de samă și foarte bogat. L-a grămădit fost boala tocmai la culesul cireșelor, adusă pe semne de Lipoveanul care luase pomătul mare al lui moș Ilincu cu năimeală. A murit adică întâi Lipoveanul și după el vecinul. Și n'a murit îndată, ci abia după câteva zile. Că se ivise niște borfari veniți de pe la Nouăsulița rusească și cercau să lecuiască pe cei apucați de boală prin frecături la pielea goală. Mulți se vindeau în felul ăsta și mai ales Jidovii plăteau câte cincizeci de sorocoveți, dacă scăpa bolnavul cu viață. Au fost aduși în grabă malaburnicii—asa îi chemă Evreii pe acești doctori muscălești,—și mi l-au frecat pe sârmanul bătrân, de i-au mers pielea de pe trup, și,

par'că i se făcuse mai bine. După două zile însă totuși a murit. Și l-au îngropat pe vecinul nostru cu trei preoți și i-au făcut praznic mare, ca și cum nu erà nimic. Când ne am întors însă, dela mort acasă, — căci ca să lipsiască cineva din vecini, ar fi fost rușinea cea mai mare, — a și căzut bunică-mea bolnavă. Și n'au fost chemați, ce-i drept, malaburnicii, numai a adunat unchiul meu pe toți doftorii

Baraca holericilor.

din oraș, de au scăpat-o pe biata bătrână de moarte sigură. Dar și înmormântările aceste nesocotite ale oamenilor mai cu darc de mână, au început a se face cam de atunci mai cu fe-reală, adică noaptea, la lumina făcliilor, și lucrul acesta părea oarecum și mai strașnic. Căci morții se înmulțeau și nici nu-i mai duceà la tinterimul cel vechiu din oraș, ci tocmai afară, la un loc depărtat, încât vedeai toată noaptea

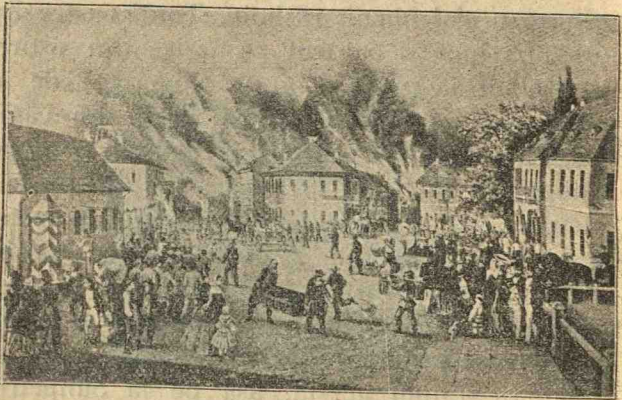
roșata fioroasă a făcliilor zvăpăindu-se pe cerul negru,

Pe lângă această crudă încercare a orașului și a împrejurimilor mai eră și altă urgie, ce căzuse aproape în acelaș timp peste întreaga țară. Impărăția Austriei se încăierase încă din primăvară în ceartă cu craiul Prusiei, care căută pricină de multă vreme și, fără mare zăbavă a și izbucnit războiul. Toată oastea din oraș, ba încă și oameni ce ieșise din oștire, au trebuit să plece și mulți Românași de ai noștri nici că s'au întors mai mult din căsăpia dela Sadova. Au murit flecăii sărmanii pe câmpul de luptă, în vreme ce părinții lor, săracii, se stingeau pe acasă de urgia foametei și holerei. Adevărată pedeapsă dela dumnezeu, cum spuneau toți în gura mare, că umblau oamenii deznădăjduiți, bieții, și se rugau cu lacrimi pe la sfintele biserici.

Tot în timpul acesta, așa pe la Sânpetru, se stârnise zvonul, că o oștire moldovenească s'ar fi pregătind să treacă hotarele și să intre în Bucovina, umblând, cum se auziă, cu planul, să ieie Cernăuțul și să pună mâna pe Bucovina. Frica orașenilor, mai ales a Jidovilor, nu eră proastă. Că oaste nu eră în Cernăuți de loc, și,—se vede treaba,—va fi fost și câte ceva adevărat în toate aceste, că ne-am pomenit într'o bună dimineață cu un regiment de infanterie ungurească, care venise în

grabă, peste munți, așa un fel de pază bună pentru orice primejdie rea. Nu s'a întâmplat însă nimic din toate aceste și s'au potolit puțin duhurile.

Cine n'avut însă parte la liniște, erau tot Evreii orașului. Căci abiã scăpase de spaima năvalei oștirea din Moldova, spaimă care făcuse

Focul din ulița jidoviască.

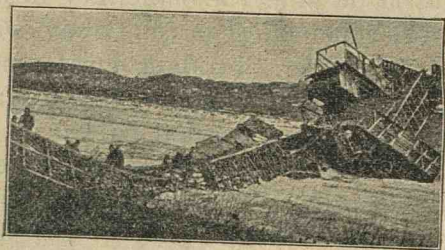
pe câțiva să o ieie la fugă, în Galiția, și iată altă pacoste pe capul lor. În noaptea de 6 Septembrie,—țin minte prea bine, fiindcă dam tocmai examen de primire la gimnaziu, — a izbucnit în ulița jidoviască un foc înspăimântător, care, ajutat de un vânt turbat, s'a întins până în ulița cea mare a orașului. Și au ars în cele patru zile, cât a ținut focăria, nu nu-

mai casele negustorilor evreiești, dar au ars și diregătoriile oștirii cu casa comandantului, judecătoria cea mare, visteria, biserica catolică și multe alte clădiri de samă. Intrase groaza în orașeni, fiindcă pojarnici iscusiți nu erau, tolumbe aveă orașul numai câteva și se zăpăcise lumea cu desăvârșire, cum nici nu erà mirare, după atâtea urgii venite peste capul bieților oameni.

Cam tot atunci înșă îi venise Cernăuțului și un fel de mângâiere, că a început să umble după vorba de atunci a oamenilor noștri, carul de foc, căpătând și orașul Bucovinei o stație de drum de fer. Și odată cu toamna au început trenurile să aducă pe cei dintâi soldați ce se întorceau, scăpați ca vai de ei, din țara Boemiei, dela rășboiul ucigaș, care mân-case aproape trei șferturi din oamenii regimentului bucovinean. Ca sfârșit înșă și, oarecum capac la toate aceste, a urmat apoi o iarnă grea, cum nu o pomenise nici oamenii cei mai bătrâni. Poate că erà și bună pentru stârpirea molimei și pentru îndreptarea câmpului. Decât au și fost niște geruri, de cădeau păsările moarte din zbor și au degerat toți pomii, mai ales nucii mari, cari erau vestiți la Cernăuți. In zilele dintre 4 și 7 Fevruarie 1867, — știi prea bine, — s'au fost închis din pricina frigului cumplit toate școlile. Erà termometrul ajuns, după socoteala lui Réaumur, la

31 grade de frig, lucru ce nu se mai văzuse într'adevăr. Pe la sate însă s'au fost arătat cârduri întregi de lupi, coborâți de prin munți și codri, sfâșiind nu numai vite, dar dându-se chiar la oameni și încă ziua mare.

Odată cu deschiderea drumului de fer, care a fost făcut parcă într'un ceas rău, căci scurtă vreme după isprăvitul lucrărilor s'a năruit marele pod de fer peste Prut, orașul Cernăuțului a căpătat cu totul altă față. Căci odată cu năvala străinilor o parte însemnată din po-

! Năruirea podului de drum de fer.

pulația băștinașă a început a se împetrița. Și la Cernăuți lucrul acesta s'a săvârșit și mai repede, fiindcă locuitorii, găsindu-se apropiați de tot de hotarele Rusiei și Galiției, erau amestecați de mai mult cu tot felul de neamuri străine. Leșii și cu nelipsiții lor tovarășii, Evreii, se opolișiseră din vremuri prin tot orașul. Mai cu samă neamul cel ales își găsise loc minunat de săliște în târgulețul de peste

Prut, Sadagura. Aicia înființase doar, încă în-
naite de luarea Bucovinei, generalul muscălesc
Gartenberg o tarapana de bani și poate de
aceea va fi tras negustorimea într'acolo, cum
trage și musca la miere. Aicia își aveau Evreii
pe rabinul vestit, cel făcător de minuni, la
care tăbărâ jidovimea din întreaga Basarabie.

Un sfânt al neamului ales.

din Polonia și chiar din Moldova ca la
un sfânt.

Ce mai rămânea lipcă pe acolo din acești
mosafiri nepoftiți sau nu prea găsia loc, ve-
nea ținută la Cernăuți și mi se așeză pe coasta
dealului dinspre Prut, pe lângă habuzul stro-
pitor, adică în jurul uliței jidovești, pesemne,

ca să poată privi mai cu tihnă spre cetatea noului Ierusalim, cel dincolo de apă. Apoi bălciurile cele mari ce se făceau în vremuri la Cernăuți, cum eră de pildă iarmarocul Sânpetrului,—care ținea săptămâni dearândul,—aduceau negustori până din cele mai depărtate țări. Și se strângea cu astfel de prilejuri norod mult la noi, de se pripășeau tot soiul de străini prin oraș și prin împrejurime.

Cernăuțenii, mai ales cei din mahalalele ora-

Uliță evreiască.

șului, erau de viță veche românească și țineau la curățenia neamului. Numai cât spre miazănoapte, dinspre partea de sus a Prutului, cum se cam învecină orașul cu satele rusnece Mamaiești, Lencăuți, Rohozna și Jucica, molipsirea mărginașilor prin venetici pocuțieni se înțelegea de sine. Peste Prut însă, la dreapta

târgulețului evreiesc Sadagura, un șir întreg de sate eră verde românesc, de 'ți râdea inima de bucurie. Astăzi partea ceea, cu satele Boan, Mahala, Ostrița, Buda, alcătuește colțul românesc cel mai de samă poate din toată Bucovina, fiindcă locuitorii acestor sate, încătușați fiind de Rusneci, apoi fiind încă și

In vesmânt de sărbătoare.

ispitiți de tot felul de momeli dușmănești îndreptate înprotiva neamului românesc, își păzesc totuși neclintit limba și legea. Și nu numai că nu se lasă împetrițați, dar chiar se lătesc deabinele, ceea ce dovedește încă odată, că neamul nostru nu dă înapoi și că pretutindenea, unde au fost Români, poporul ro-

mânesc va și rămăneà,—în ciuda veneticilor, ce ne cânt mereu peirea.

Dela acest colț blagoslovit, rămas ferit deurgia străinilor, se întinde obârșia locuitorilor de viță românească dincoace de apă, drept spre Cernăuți. Dăm chiar la marginea de amiazăzi a Prutului, de satul românesc Horecea, ce numără, așa depărtat cum pare, între mahalalele orașului.

Are să țipe întreg neamul Rusnecilor, când va afla că socotesc Horecea ca loc românesc. Din toloaca (izlazul) mare a satului s'a despărțit, adică o bucată și s'a dat robilor rusneci ai fostei mânăstiri Horecea, de unde s'a zămislit în urmă săliștea oamenilor Horecei (Ludi-Horecea), care numai românească nu este. Dușmanii neamului nostru se laudă însă, lucru mare, cu mâna asta de venetici prăpădiți de sărăcie și tăinuesc, pe unde pot, împrejurarea, deși știut este că mahalaua românească Horecea n'are a face cu săliștea foștilor robi pocuțieni. Cei ce se duc în primblare până la frumoasa pădurice Horecea, unde își fac Cernăuțenii vara petrecerile lor, știu și însă mai bine cum stau lucrurile, că dau de frumoasa mânăstire de odinioară, ascunsă la umbra răco-roasă a pădurii de fagi vechi, ce se oglindește în apa argintie a Prutului și aud pe limbă curat românească istoria acestui sfânt lăcaș. Aflăm adică, cumcă vlădica rădăuțean de pe

vremuri, Antoniu, care în urmă a fost și Mitropolit al Moldovei, ar fi dat, — se zice — în pădurea Horecei de un sihastru, care prin rugăciune și cu cuvântul sfânt, ajunsese să pocăiască până și pe hoții fioroși ce se ascundeau pe acolo și a căror peșteră se poate vedea și astăzi. Acest pustnic a durat, îndemnat de vlădica, cam pe la anul 1730 un schit cu bi-

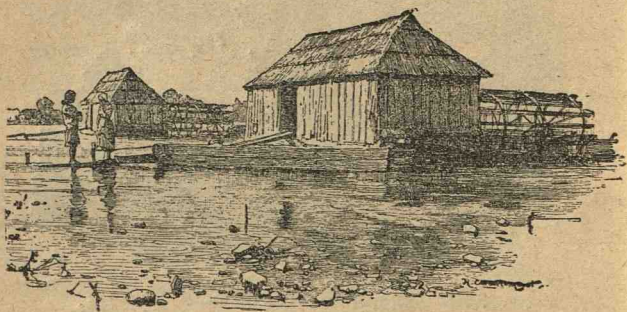

Mănăstirea Horecei

serică și cu chilia. Pe la anul 1766 starițul aceluia schit, Artimon, a reclădit sfântul lăcaș în piatră, ajutat fiind de mitropolitul de atunci Gavril și de marele logofăt al Moldovei Cilibiu. Iar Kalimah Vodă a dăruit mănăstirea Horecei cu venitul ce se lua dela vadul de jos al Prutului. Avea apoi mănăstirea asta drept danie domnească încă și moșiile Mogoșești și Nahoreni, aflătoare în Moldova. Mai zică și

acum pizmașii de Rusneci, dacă neam de neamul lor a avut vr'odată cuvânt prin aceste locuri neașe românești !

În dreptul satului vechiu al Horecei malul Prutului e prins de mori plutitoare, făimoase prin felul cum sunt făcute, adică după calapodul morilor căzăcești de pe vremuri. Pentru noi băeții nu era plăcere mai mare ca primblările de vară până la mânăstirea cea din pă-

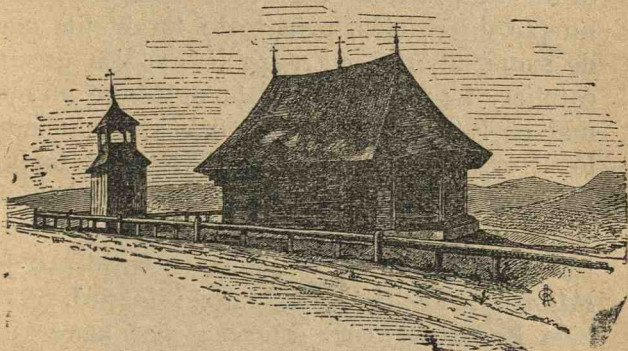

Morile Căzăcești.

durice și apoi câte o scaldătoare zdravănă pe la mori.

În drumul de câmp, ce duce dela păduricea Horecei spre țințerimul de astăzi al Cernăuțului, se văd casele împrăștiate ale mahalalei Caliceanca. Ce va fi fost în vremuri pe acolo, înțelege oricine din nume și ori cât de mult s'ar și fi potrivit locul pentru o săliște de Rus-

neci, nici cerșetorimea (calicii) nu s'a lăsat cotropită de străini. Aceștia au tăbărât totuși ca locusta, de prinprejur, mai ales în vremea, când cu facerea drumului de fer. Căci ne-am pomenit în scurt timp cu un potop întreg de lucrători galițieni, rămași apoi lipcă pe la noi. Dar urgia asta nouă de străini, cu cari s'a proslăvit Cernăuțul, și-a ales în urmă altă mahala ca loc de sălășluire, unde li venea

Biserica din Calicianca.

mai la îndemână de a se lăți după plac și obicei. Și e bine așezată această mahala, adică chiar la drumul mare, ce duce dela Cernăuți spre târgul Storojinețului. O chiamă Mănăstiriștea.

Aicia s'a oploșit pleava de neamuri pocuțiene pe jumătate rusești, pe jumătate leșești, ce nu țin de legea noastră, și nici de cea papistașă, ci se numără la așazișii Uniți, măcar că nu

seamănă de loc eu Uniții români din Transilvania. Celor dela stăpânire, — tot domni de lege papistașă, — nu le a dat adică mâna, ca îndată, la luarea Bucovinei, să înceapă a aduce pe locuitorii băștinași deadreptul dela pravoslavnicie la catolicism. Ce s'au gândit deci: «Haide, să-i facem întâi Uniți, adică pe jumătate așa cum au fost și pe jumătate așa cum am vrea să fie, că-i dăm noi apoi pe brazdă!» Și au început a se face prin Bucovina, fără un pic de pricină, prin toate localitățile mai de samă, biserici cu parohii așa-zise greco-catolice. La Cernăuți șireata oblăduire nu numai că le-a clădit Uniților o biserică în mijlocul orașului, dar le-a îngăduit să-și înalțe, chiar în piața mare, dinaintea magistratului, o cruce de peatră cu chipul cioplit al Mântuitorului, vezi doamne, doar se vor deprinde *shismaticii de Valahi* cu aceste lucruri. Și în zita Bobotezei, care este cea mai mare sărbătoare la noi, de iese toată lumea la sfințirea aghiazmei, Rusnecii îngăduiți de către cei dela guvern, serbau aceeași sfeștanie în mijlocul Cernăuțului, în vreme ce oamenii noștri, stăpâni la ei acasă, trebuiau să iasă cu procesiunea afară din oraș și să-și facă Boboteaza tocmai la Fântâna Turcească. Pricepeți bine ce însemnă asta!

Fără decăt un lucru. Una eră Boboteaza Ortodocșilor noștri, sau Iordanul — cum îi zice

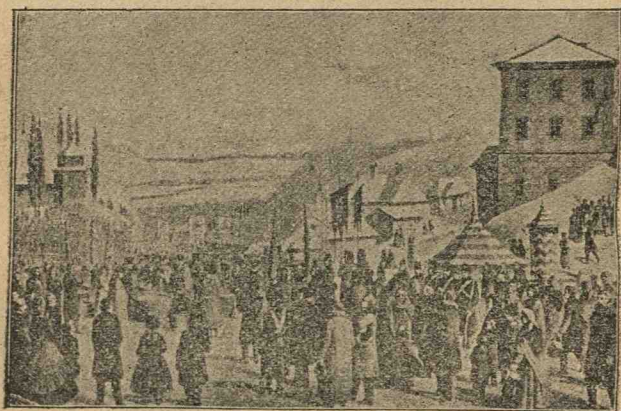
Sfințirei Apei pe la noi, — și alta erà ea la strânsura de venetici rusneci. Că-mi ieșià soborul nostru cu zeci și zeci de preoți, având pe mitropolit în frunte, pornind în sunetul multelor clopote și însoțiți de întreaga oaste

Piața mare din Cernăuți.

pravoslavnică, dela biserica catedrală în jos, și coborau cu toții ulița mare, cu alaiu măreț, la care nu lipsiau niciodată guvernatorul cu slujbașii mai de samă, ori de ce lege ar fi fost. Și în fața acestui alaiu strălucit, urmat de

norod nenumărat, mâna de Uniți din piață, făceà repede ce făceà, de se strecurà ca puzderea înaintea vântului, golind fără zăbavă piața, împreună cu popa lor ras, numai să nu deie ochii cu ai noștri. În schimb gloata credincioșilor din oraș creșteà mereu, sporindu-se în piața prin procesiunile bisericilor Sf. Pa-

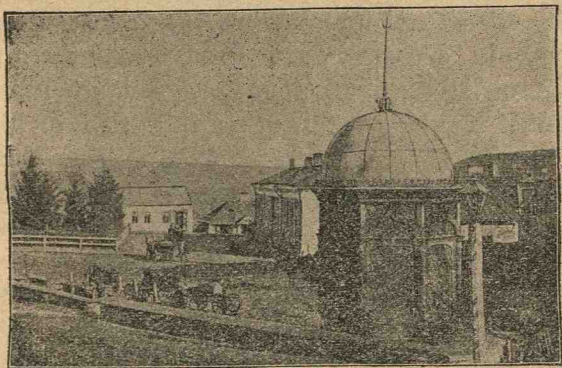
Iordanul la Cernăuți.

raschiva, Sf. Treime și Sf. Nicolai, precum și cu parohienii mahalalelor românești Clocucica, Roșa, Horecea și Calicianca, ce așteptau aici cu preoții lor soborul cu Prea Sfințitul.

Iar deval, la toișorul anume pregătit pentru Sfințirea Apei, între vechea Fântână Turcească și între bisericuța cu hramul Bunei Vestiri, remasă o sută de ani dearândul în mâinile

preoțești ale Seșaneștilor, începeă apoi sfânta slujbă. Eră în adevăr serbare impunătoare, care odată pe an, însă în chip adânc și simțitor, arătă neamurilor străine din oraș cine sunt adevărații stăpâni ai locului.

Mie unuia, cam totdeauna, Sfințirea Apei a Uniților, colo în piața mare, oricât de sărăcăcioasă eră, mi-a părut o umilire, adusă îna-

Fântâna Turcească

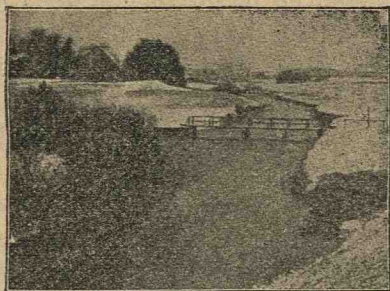
dins neamului românesc băștinaș. Si nu odată numai au cercat cei de sus — puși la cale, se vede, de păpistășimea atotputernică a Austriei,— să lovească în legea noastră strămoșească și să o micșoreze în fața lumii, folosindu-se de tot felul de mijloace nemernice. Așa, ca să mai dau o pildă, se întâmplă la serbări mari de tot, când veneau la chiritisire oameni rân-

duiți de la țară, să vedem așezat alătura de mitropolitul nostru, și făimosul stariț lipovenesc din Fântâna Albă, care are și el, nu mai știu dela ce sobor rusesc, dreptul de a purta mitră. Prin asta se da adică de înțeles la toată obștia, cum că soioșii de călugări ai sectei rusești pripășite în Bucovina, cu caraghiosul lor de preasfințit, sunt de aceiași lege deochiată, adică *shismatici* ca și noi. Să nu râdeți însă, dacă adaog la aceasta, că falnicul preasfințit din Fântâna Albă, vindeă, acum zece ani încă, mere și must în târgul Storojinețului. Și-a închis duhgenița sa, așa, într'o bună dimineață, pentru ca să intre la călugărie, colo în satul Bela Kernitza, cum se numește Meca lipovenească din Bucovina. În țara românească, unde trăiesc de douăzeci de ori atâția Lipoveni, nu s'ar fi îngăduit astfel de bătaie de joc. În Bucovina însă lucrul acesta a fost pe placul stăpânirii; pricepeți pentru ce!

Când te dăpărtezi de mahalaua Mănăstiriștei și cobori puțin spre fundătura râpoasă a pârâului Clocucica, descoperi case răslețe românești, unele chiar cu gospodării mari și bogate, cum eră pe vremea mea de pildă, cea a lui Scalat, având un iaz adânc cu pește, în care de multe ori ne scăldam noi, băeții. Iar urcând coasta de dincolo, spre culmea muntelui Țâțâna, intri în satul mare Roșă. Acesta și cu satul învecinat Clocucica, colo, mai spre miază-

noapte, sunt obârșiile românești ale orașului Cernăuți. Să ne oprim deci puțin prin răzoarele ogoarelor ce dau dintr'o parte și alta spre apa cotită a pârâului Clocucica, căci aici licăriă încă la venirea mea o rămășiță de hărnicie românească, vrednică de amintit.

Proprietarii chiaburi ai târgului de odinioară își aveau pe acolo oloinițele lor, ale căror piue erau mânate de apa iute a pârâului. Pisatul

Apa Clocucica.

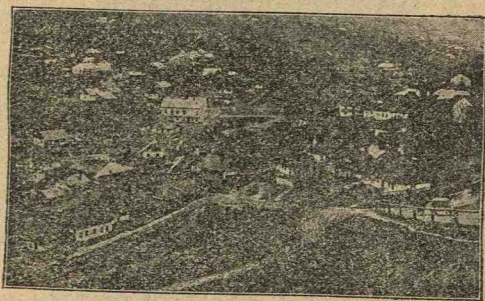
sâmburilor de bostan, apoi de cânepă și de in, se făcea cu mare iscusință și pricepere, mai ales însă pisatul nucilor. Când se adună pisătura din fundurile piuelor și se puneă în țoala lată de aba neagră, care vine apoi vârată sub teasc, începeă și socoteala oloinicerului cu cei ce aduceu sâmburii. Pentru o baniță de sâmânță de bostan mare turcesc se plătea o para la piuă și turtele rămase se împărțeau pe din

două. La nuci oloinicerul luă trei parale, adică preț întreit, tescuitul fiind mai migălos și turtele rămase în teasc neavând căutare. În schimb tescuiala pe urma semințelor celorlalte se întrebuința ca hrană pentru porci, ba chiar și pentru vite, mai ales în anii secetoși, lipsiți de nutrețuri. Uleiul de nucă se plăteă foarte bine, așisderea și cel de in. Mai ieftin eră cel de cânepă și cel de sâmburi de dovleci mici. Totuși marfa asta eră foarte bănoasă și Cernăuțenii făceau cu uleiuri negoț până și peste graniță. Străbunicul meu după mama fusese, cum mi se povesteă în casă, proprietar a câtorva oloinițe de aceste și de oarece câștigă parale bune pe urma acestui negoț, l-au poreclit oamenii Oloinicerul.

Printre oloinițele așezate pe malurile pârâului dintre târg și mahalaua mare Roșă, pare că se mai găseau și piue sau bătălaie de abă, postav foarte căutat în țară și peste hotare. Eu nu le-am apucat, dar am auzit vorbindu-se. Dovadă pare a fi și numele de *abager*, ce se găsește astăzi încă răspândit pe la Cernăuți. Și câte alte meserii frumoase strămoșești nu vor mai fi fost pe acel colț de norod românesc harnic, de cari astăzi nici urmă nu mai este.

Mai sus de apă dai de case românești tot mai numeroase, unele chiar mari și afli că te găsești în vechiul sat al Roșei. Numele adevărat al acestui loc românesc trebuie să fi

fost *Roșășea*, căci locuitorii își zic și astăzi ei singuri «Roșășeni». Și se vede că pe aici va fi fost în vremuri și boierime, dovadă că satul și mai românesc Clocucica, care se respiră spre dreapta, își are numele dela *clăcașii* ce l-au întemeiat. Insuși domnul Moldovei aveà pe acolo, — precum ne spun hrisoavele — proprietățile sale, cari se întindeau până în culmea deasupra Prutului și de aici se împreunau cu pădurea umbroasă a Stânței.

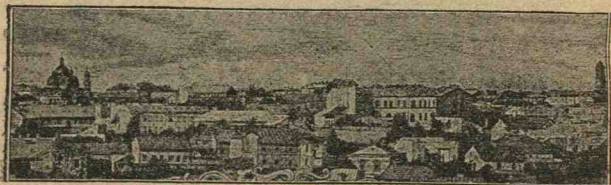

Satul Roșă.

Atingând acum cu vorba satul Clocucica, am zis inadins, că e mai românesc și asta își are pricina sa. La venirea Austriacilor satul Roșei, cel cu priveliștea spre Cernăuți, îi va fi pus pe gânduri pe noii stăpâni, tocmai din pricină că-l găseau din cale afară românesc. Căci nu pot înțelege altfel, ce dragoste deosebită l-a prins pe împăratul Iosif al doilea să aducă coloniști nemți tocmai de la ma-

lurile Rinului și să-i așeze printre Români roșășeni. Am apucat încă vorba, care umblă printre bătrânii satului, ce cumplită eră sărăcia Nemților aduși atuncia. Inchipuirea oamenilor noștri îi judecă pe cei noi veniți după lucrurile cu cari îi văzuse venind, adică după cărucioarele înhamate cu câni și după papucii de lemn din picioare. De-acolo li se trage încă astăzi, cam la toți Nemții coloniști din Bucovina, numele de ocară „*Holz pantoffel*“.

Dar să ne întoarcem la Roșășeni și să vedem

Cernăuțiul văzut din vârful Tătăneii.

ce li-a ieșit lor din procopseala cu Nemții sau Șvabii, cum li zic oamenii de pe la noi. Acești străini fiind silitori și deprinși cu tot felul de treabă gospodărească, s'au pus fără zăbavă pe muncă și n'a trecut multă vreme, că au și început a se îmbogăți deabinele. În vreme ce bărbații își vedeau de ogorașele lor, căpătate în dar dela staroștia târgului și mi le gunoiau și lucrau cu îngrijire, mai prășind încă și cai, vite și porci de soiu, nemțoaicele

fși căutau de grădinuțele lor și vindeau tot felul de zarzavat și tot așa laptele vacilor lor pe bani scumpi la târgoveți. Vedeam ca școlar în ulița Roșei, din zori de zi, harnicele femei de Șvabi cu coșul plin de zarzavaturi și de ulcele cu lăptărie, așezat pe o pernuță în

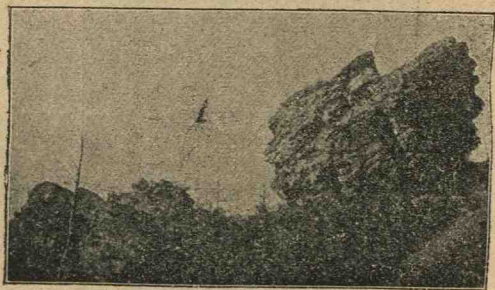

Șvăboaică din Roșă.

vârful capului, cum urcau gâfâind dealul spre oraș, pentru a se întoarce curând cu banii agonisiți. Nici o mirare că oamenii aceștia făceau repede avere, cumpărând dela Românii noștri nepăsători un locușor după altul, mărindu'și proprietatea și vaza.

Cei dela stăpânire îi ocrotiau pe coloniști,

— asta-i prea adevărat — mult și pe față și mai ales magistratul târgului, care pusese ochiul pe păscătoarea (toloaca) cea mare a satului, ce despărțea Roșa de Cernăuți, s'a folosit de sătenii nemți, cari n'aveau drepturi vechi de pășune ca Români băstinași, și a încercat într'o zi să o rășluiască. Vroiă adică târgul să-și însușiască această avere pizmuită, cum am zice, așa, cu învoirea unei părți a satului, adică a Nemților. Dar Roșășenii nu s'au

Pe vârful Tâțânei.

lăsat despuiți așa cu una cu două. Că au venit Românii toți, dela mic la cel mai mare, și s'au înprotivit. Și în vreme ce fățarnicii de Nemți stau închiși în casele lor și priviau pe furis toată isprava, au sărit oamenii noștri asupra comisarilor magistratului, cari cam așteptându-se la așa ceva, veniseră cu o mulțime de polițai și pojarnici. Și mi i-au luat la bătaie

și apoi la goană, de și-au perdut papucii prin toloacă. A trebuit să iasă oștire, să tragă focuri și numai cât prin felul ăsta silnic, li-au luat Roșășenilor toloaca, apoi pădurea din deal și în cele din urmă și petrăria de sub muntele Țâțâna, deasupra Roșei.

Incolo, pe la târlele Stâncei, cum îi zic oamenii acelet părți, s'au tras apoi cu încetul mare parte din săteni, amărâți de samovolniciile celor dela târg, cari li căutau hojma pricină și încă pentru orice nimica. S'au tras bieții la munte, cum obicinuiău să o facă strămoșii noștri la vreme de năvală tătarească în țară. Și întocmai cum pândeau bătrânii ceasul dat de dumnezeu, ca să-și reieie cele pierdute, așa în adevăr le-a venit și Roșășenilor astăzi sorocul să se întoarcă la locurile, pe cari le părăsise. Că mi s'au făcut pe urma pățaniilor și cumineniei, din cătunele Românașilor fugiți în dosul Țâțânei, colo pe la pădurea din Stânca, pe la Poiana Roșie și cum se mai chemă, niște gospodari vrednici și întreprinzători, cari răscumpără acum, una câte una, moșioarele și gospodăriile Nemților scăpătați după o înavuțire repede. Și arată, mări doamne, și ei protivnicilor noștri străini de neam, că Românul nu pierde așa de ușor, cum credeau aceștia.

Eu însă am apucat la venirea mea în Cernăuți încă timpurile, când chiaburii de Șvabi roșășeni, în belșugul ce li căzuse așa, cu hâr-

zobul din cer, nu numai că duceau traiu bun, dar își făceau,—vorba ceea,—de cap. Petreceri cum le vedeai la nunțile nemțești din Roșa, nici că s'au pomenit cândva pe la noi. Din ulița, unde se află casa bunicăi mele, vedeam drept spre

Românce din Roșa.

satul Roșei, întins în toată lărgimea povârnișului ce se respiră dela culmea Tățânei în jos, spre oraș. La mijloc se zăria școala cea mare nemțească cu două rânduri, cât o cetate, în jurul cărei sclipiau casele albe de zid ale coloniști-

lor. Cele ale Românilor, fiind de lemn și mai miciuțe, se rușinau oarecum de trufia străină și ascunse, cum erau printre pomete, par'că nici nu îndrăznieau să-și scoată capul în lume, că nu se zăreau mai de loc.

Și vedeam, măiculiță doamne, pornind uneori, mai ales în lunile de toamnă, de sus, din acel roi de case albe, câte un alaiu de căruțe pline de nuntași nemți, eu caii mari de soiu, împodobiți cu panglici pe la hamuri. Și flecăii nu-i mânau repede, cum fac ai noștri, ci îi lăseau să meargă la pas, de călcau domol, în sunetul lăutarilor bemaci, coborând frumos la vale și urcând apoi spre ulița noastră.

Erau uneori, ce-i adevărat, până la o sută de trăsuri, cari veneau, una după alta, având în frunte pe cele, în cari ședeau însurăței. Că venia întâi trăsura cu mirele, așezat între două druște și apoi cea în care erà cocoțată mireasa, între cei doi vătăjei. Urmau apoi neamurile, cunoscuții și oaspeții, înșirați potrivit cu starea de bogăție ce o aveau. Și asta o cunoșteai nu atât după cai și căruțe,—căci aceste erau aproape la fel,—decât mai mult după îmbrăcămintea încărcată ce o aveau oamenii pe dânșii. La femei erà mulțimea de testemele și fuste, trase unele peste altele, cari arătau chia-buria, în vreme ce la bărbați se vedeà iarăși din numărul jiletcelor cu gulerele frumos ieșite unul deasupra altuia, ce avuție erà la casă.

Nădragii la flecăi ca și la Nemții bătrâni erau fără doar și poate numai vârgați și jos sub gleznă puțin despicați. Cât despre spențerul (surtucul) cel scurt și umflat de mulțimea jileticilor, acesta trebuia să fie de catifea, de mătasă, sau dintr'un postav mai scump închis și să aibă bumbi, dacă nu de argint, atunci cel puțin de corn de cerb.

Așa treceau țațoși și cu fețele trase de mân-

Neamț flecău din Roșu.

drie, în duritul căruțelor grele ferecate, pe lângă poarta noastră, spre biserică lor din oraș. Așa se și întorceau cu toții, oarecum încă mai sumeți și dârji la înfățișare, și coborau ușița, mai încet decât o suise, împedecându-și cu îngrijire roțile trăsurilor, până ce se vedeau ajunși colo, în tolăca satului Roșei. Căci aici începeau să tragă din pistoale, lăutarii din că-

ruța dela mijloc îocepeau să sune din trâmbițe și, în chiotele tinerilor și pocnetul bicelor, porniau spre crâșma mare din drumul satului. Si auziam apoi zile dearândul până la noi, dincoace de gârlă, clocotul nunții și zgomotul depărtat al veseliei. In nopțile cu vreme senină de toamnă mai ales, străbăteau prin văzduhul subțiatec bufăielile surde ale bombardoanelor și țipetele ascuțite ale clarinetelor, de credeai că crapă șvăbărima de atâta chef și țupăială.

Spre biserica nemțească.

Erau cheflii și Româniii noștri la astfel de prilejuri, nu-i vorbă, dar tâmbălău așa nesăbuit par'că tot n'ar fi fost harnici să facă ca Nemții. La Clucucica, în satul curat românesc de alătura, se petreceă, ce-i drept, minunat de bine, deasemenea toamna, când se culegeau poamele și se strângeau păpușoii. Clăcile de deșfăcat erau adevărate adunări românești,

eum astăzi nu mai sunt de loc. Căci se făceau șezători în toată puterea cuvântului, unde munca mânilor nu împiedecă de loc duhul zburdalnic al tineretului, care se da la cântece și în urmă la joc. Si'n vreme ce tinerii își văr-sau focul istețimei în glume, cu ghicitori și cu vorbe șăgalnice, bătrânii nu rămâneau nici ei mai pe jos, amestecându-se, la rândul lor, cu vorbe cumpenite și intrând de multe ori până și în hora legănată, cu care începea toiul jocului. De obicei se întindea și câte o masă, sub câte un copac mare sau altundeva și prindea, cine se simția ostenit, așa pe îmbucate, la putere. Și era frumos lucru, când te pome-neai căzut cumva, din târgul cel plin de neamuri străine, deodată în casă de Români găzduitori, cum numai Clocuștenii știau să fie. Păcat numai că acele vremuri cam s'au dus și numai ca prin vis îmi aduc aminte de serile frumoase, câte le-am petrecut ca student prin acele locuri.

Viața românească găsiai și în orașul Cernăuțului, nu-i vorba, numai că era oarecum înăbușită de împrejurările înstrăinării locuitorilor, ce mergea val vârtej calea ei. Căci, să nu uit a vă spune, mai era de altfel câte un cuib, așa zicând, de sălașe românești și prin alte locuri răslețe, mai ales în jurul celor trei biserici vechi. Așa pe lângă biserica Sf. Treimi, unde se află cripta episcopescă, se găseau

multe case de ale oamenilor noștri mai cu vază. Tot așa și pe lângă bisericuța Șeșanului, adică la vechea fântână domnească, — unde vrednicul preot avea el însuși mai multe clădiri ale sale, — locuiau numeroase familii românești cu stare. Cea mai deasă așezare românească o găsiți însă pe lângă biserică Sf. Niculai. Intr'acolo se întindea o întregă parohie, adică cea a locuitorilor dinspre Dealul Viei și a mahalalei Calicianca. Școlărimea ro-

Biserica Sf. Treimi.

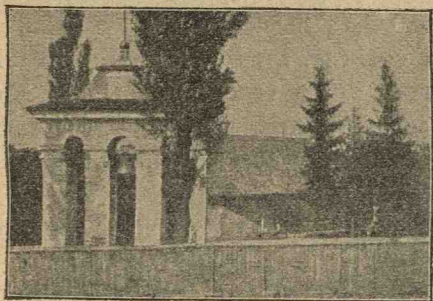
mânească din afară pe acolo își căută gazde și eră gloată măricică această școlărime. Pe acolo se adună sfatul mare al băieților de toate vrâstele, când eră să se pună la cale câte o trebușoară, așa mai cu fire ascunse, o bătaie cu Evreii, vr'o primblare la Prut, la scădat lângă plute, vr'o petrecere la Horecea, sau altceva. Tot acolo se alcătuiau cetele celor ce aveau să umble la anul nou cu plugușorul și

acolo se alegeau frunțașii ce trebuiau să meargă la domnii dela societatea de cultură, pentru a căpăta bilete la teatrul românesc din hotelul Moldaviei. Cari nu isbuteau pe calea asta, se mai duceau pe la bătrânul boier Sturdza, cel ce ședeà toată ziua cu ciubucul la gură în ceardacul hotelului dela pagiura neagră și, dacă-l găsiu în apele sale de duh blând, înhățau cei 10 fiorini ce îi aruncă bătrânul din balcon și fuga cu ei la casa teatrului.

Societatea românească pentru literatură și cultură făcè pe atuncia, cum face și astăzi,—trebuie să o spun,—multe pentru neam și limbă și pentru deșteptarea tineretului. Ne da voie să venim la bibliotecă, ba ne și împărția cărți românești pe acasă și asta ne îmboldia sufletul la multe. Se făcè în privința asta și mai mult dincolo, în reședința clericilor, unde se simția bine marea suflare românească. Până când au băgat de samă cei dela stăpânire că prea se'ntinde mișcarea tineretului nostru, și au început tot felul de uneltiri, din cari una a sfârșit apoi cu neuitata judecată și întemnițare a mai multor seminariști.

Erau pe atunci în țărișoara noastră scumpă timpuri de aur, când Românul ar fi putut să-și croiască o soartă mai bună și îndreptățită. Căci Bucovina erà guvernată de un om blând și îngăduitor, care vedeà și înțelegeà bine că neamului românesc i se cuvenia precăderea și

întăitarea în țara asta. Și înșiși neamurile pripășite între noi, așa numai pe cuvânt că suntem de aceeași lege pravoslavnică, recunoșteau acest drept al nostru și nu se obrăzniceau. Ca școlar știu încă, că în cele două oare de românește ce ni se îngăduiau pe săptămână la gimnaziu, ședeau alături de mine Rusneci ca Strateiciuc, Prodanciuc, Iavoroschi, Semaca și numai știu cum îi chemă și se uitau în gura

Biserica Sf. Nicolae.

profesorului nostru Ion Sbiera, fără să înțeleagă o boabă românească. Și când îi întrebam că de ce nu se duc la profesorul lor de limba ruteană, îmi răspundeau roșind, că nu fac odată cu capul una ca asta, pentrucă . . . ei sunt *Volohi*. Pricepeți ce vremuri erau?

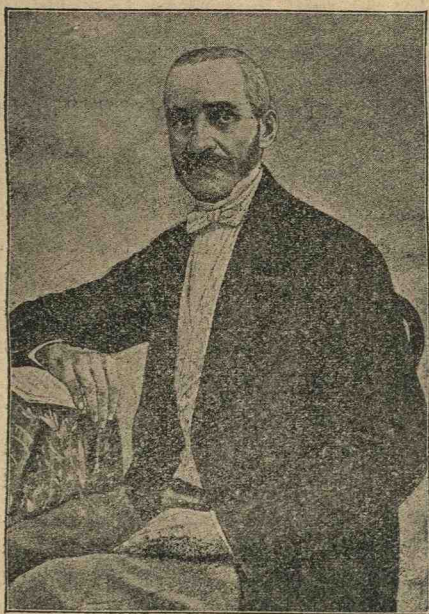
Dar Românii noștri dormiau somnul cel de moarte și trebuie mult să se fi mirat guvernatorul Bucovinei de pe atunci, baronul Alezani,

că nu ne deșteptam ci dormiam înainte și lăsam străinii să ne cotropiască. Că au venit în curând profesori galițieni uniți de al de Hlibovițchi, de al de Smal-Stoțchi, și au arătat ei neamului lor venetic, pe unde duce cărarușa spre căpătuială. Azi se sbuciumă Românul bucovinean amarnic, ca să scape din ghiarele, în cari a încăput în timpul somnului, dar nu știu zău, cum are să se brodească scăparea asta. Dacă ar putea măcar să se mai întoarcă lucrurile odată la starea din vremea, despre cari vă vorbesc, încă ar fi oarecum bine. Că unde eram într'o vreme poate mai săraci cu duhul, ne simțiam însă par'că mai curați. Nu am cădere să zic mai mult.

Mă gândesc uneori la toate aceste lucruri de mult trecute și mă cuprinde o părere de rău amară, că de ce nu mi-a fost dat să vin cu câțiva ani mai curând la Cernăuți, fiindcă ași fi apucat încă ceva amintiri românești frumoase, cari nu au trecut asupra mea decât prin graiul altora.

Iarna înainte de a sosi eu la școală, la oraș, s'a sfârșit la Cernăuți cel mai iubitor de neam Român, din câți a cunoscut tineretul nostru școlar, profesorul de gimnaziu Aron Pumnul. Casa în care a locuit acest neîntrecut patriot, nu erà departe de noi și ulița poartă și astăzi în cinstea neuitatului bărbat numele de *Pumnulgasse*. În dosul acestei vechi case ro-

mânești se află o grădină frumoasă, care se întindia, despărțită numai printr'un gard viu de măcieși, spre niște pădurici, lăsate în părăsire, cari cu toate acestea erau loc prielnic

Aron Pumnul.

pentru întâlnirile și jocurile băieților de școală. Căci o samă din ei stau chiar în gazdă la Pumnul. Aicia,—îmi spuneau tovarășii de gimnaziu, — se adună uneori școlărima românească de toate vârstele și petrecea cu moș

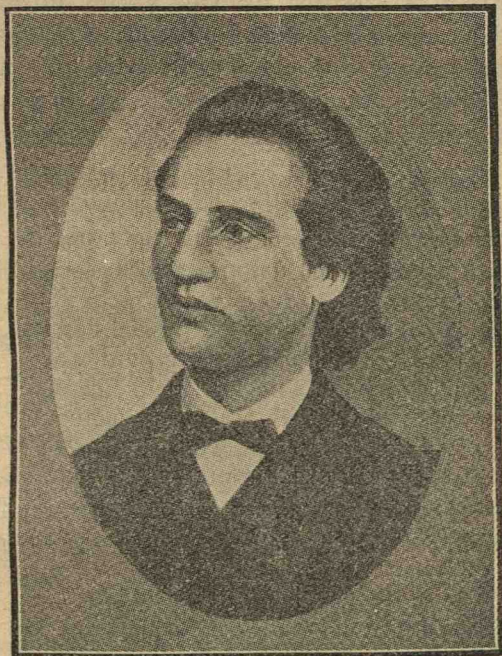
Pumnul, nu ca cu învățătorul său, ci întocmai ca și cum i-ar fi fost părinte.

Că nu se sfiă bătrânul să se joace uneori cu ei chiar de-a mingea. Li da băieților sfaturi și povețe, pe unii mai slabi la carte, îi și învăța. Ajută și îndemna însă pe toți și în jurul acestui apostol, slăvit de tineretul vremii aceleia, ferbea și se încheagă o viață românească, de care mulți nu și-au dat în urmă poate nici bine sama. Nu vreau să pomenesc nici un nume, dar sunt în Bucovina și azi persoane sus puse, cari erau poate să treacă de mult în tabăra protivnicilor noștri,—după cum poate i-ar fi îndrituit neamul lor,—dacă nu li sădea repausatul în inima tânără și fragedă iubirea pentru tot ce este românesc.

În cunoscutele cărți de citire ale lui Pumnul, după cari am învățat apoi în gimnaziu, se oglindia toată fala neamului românesc. El, transilvăneanul, strângea oarecum la pieptul său doritor pe toți frații români imprăștiți și vorbea de școlile românești din regat ca de niște adevărate temple, iar de scriitorii noștri amintea ca de niște idoli ai nației. Cu câtă sfințenie numia el, de pildă, școala dela Sf. Sava din București. M'au înăbușit lacrămile la o serbare a aceluși liceu, la care mă găsiam pe la 1890 eu însumi profesor, când a pomenit — nu mai știu minte care din colegi,—numele

lui Pumnul, alături de chipurile neuitate ale lui Lazăr și Assaky.

Tot așa nu mi-a fost dat să-l văd pe neuitatul Eminescu, ca școlar la Cernăuți și îmi

Mihail Eminescu.

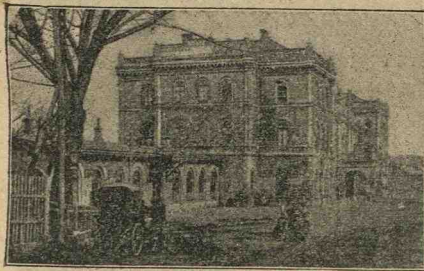
pare cu atât mai rău de asta, fiindcă el singur a fost acela, care mi-a povestit în urmă,—când ne împrietenisem la Iași,—multe și mărunte din viața lui de gimnaziast, prin anii

63 și 64. Câte întâmplări hazlii nu am aflat dela bietul Mihai!

Mai ales anul 64, când cu venirea trupei Fany Tardini la Cernăuți, care înebunise pe băieții noștri, a fost un val vârtej întreg de năzdrăvăanii. Că a luat în urmă și Eminescu lumea în cap și a plecat din Cernăuți, nu se știe când și cum. Avuse și el profesor de nemțește pe neuitatul Neubauer, pe acela care mi-a aprins mie ca și lui, dragostea pătimașă pentru scrierile lui Schiller. Eminescu știà să spue bucăți întregi de ale acestui poet pe de rost și când a văzut la Iași, că tradusesem Stejarul din Borzești al lui Gane în nemțește, erà nebun de bucurie. Au urmat apoi traducerile câtorva din poeziile proprii ale lui Mihai, cari ne au legat prieteni pe vecie și,—cu durere o spun,—îl făceau uneori să se întreacă cu firea, încât înțelesesem în urmă că în dosul acestor înduioșări se ascundeà și suferința. Mi-am făcut mie și lui silă și am încetat cu versurile nemțești, el însă, sârmanul, a încetat,—cum știți,—a mai fi om cu mintea întreagă.

Decât să ne întoarcem acuma iarăși la orașul Cernăuț ca atare și să vedem cam cum arătà el acum 40 și mai bine de ani, față de ceea ce este astăzi. Venind din jos, dela apa Prutului, sau mai bine zis, dela gara cea veche, care de curând abia a fost înlocuită cu una mai mare și frumoasă, tocmai mari schimbări

n'ași putea spune că a suferit orașul în înfățișarea sa. Doar că în capul dealului greu și lung, adică la intrare, de s'au mai făcut ceva case mai mari și s'au deschis uliți nouă, pentru plodurile neamului ales, care, dă, s'au înmulțit în timpul acesta și încă deabinele. Tot așa și în piața mare cu magistratul și turnul său înalt cu pajura de aur înfipță în vârf, nu se vede mare schimbare. Atât numai că clădirea frumoasă dinspre gimnaziu, unde deschi-

Gara Cernăuțului.

sese într'o vreme jupânul Weiss hotelul său faimos pe atunci, s'a prefăcut în casă națională românească, la care se cam uită cu ciudă neamurile străine din oraș. Și ciuda li e și mai mare, când știu că, bine cum se petrece, mai ales vara, în grădina și ospătăria Românilor, nu se petrece nicăirea Sus, în caturi însă, sunt adăpostite toate așezămintele noastre românești, frumos la olaltă, societatea, cabinetul de lec-

tură, biblioteca, magaziile prăvăliei românești, redacțiile gazetelor, tipografia și celelalte.

La dreapta, în sus, spre ulița Crinilor, dai ce-i drept, de un oraș nou, care face fală gustului celor ce l-au alcătuit. Fără decât noi vrem să căutăm ce a mai rămas din cele vechi și dăm înainte spre piața de sus, unde se făcea,

Palatul național românesc.

într'o vreme iarmarocul Sânpetrului. O parte din acea piață, adică pe stânga, în fața catedralei noastre, colo unde se vindeau pe vremea mea lemne și scânduri, s'a prefăcut în grădină frumoasă, iar pe locul mare, gol din partea de sus, s'a clădit palatul guvernului. La dreapta însă, spre criminal, piața pardosită, și astăzi este încunjurată de case mari de tot,

în vreme ce la mijloc, se ridică monumentul Austriei, în amintirea ceasului, când Bucovina a fost făcută austriacă. Ar trebui să mă opresc,

Monumentul Austriei.

să istorisesc câte ceva din 1874, când s'a serbat suta de ani dela luarea Bucovinei. Dar mă tem că reamintirea umilirilor suferite cu acel

pilej de către Români, va face fraților noștri numai sânge rău și nu le va aduce nici un folos. Să trecem deci înainte și să ne oprim la un loc, de unde am putea privi orașul mai cu îndemânare.

Cine venea de se opriă acum 20 sau 25 ani înaintea spitalului mare, avea o priveliște cum rar o găsiă undeva, la vr'un oraș. Te uitai și vedeai, aproape cât se putea cuprinde cu ochiul, toloacă,—cum îi zice la noi—nesfârșit de mare, ce se lasă întâi lin în vale, începe apoi să se ridice pe nesimțite, prinzând mereu la verdeață, încât numai abiă colo, departe, unde cu greu mai străbătea privirea, zăria o dungă subțire de căsuțe cu copaci, ce tiveau oarecum marginea acestei pașiți nemăsurate. Acestui covor verde și uriaș, îi slujia ca un fel de privaz, la dreapta, drumul Strojinețului, iar la stânga, așa numita grădină împărătească, adică parcul mare al orașului. În zile de târg, Lunia și Vinerea, partea toloacei dinspre spital, adică cea călcată și deci fără verdeață, eră pe sus, ăste tot cuprinsă de care cu nutreț, mai ales cu fân, iar cea de jos eră plină cu boi și vite, cu cai, cu oi, porci, păsări de tot felul, totul adus spre vânzare.

Limba vânzătorilor, adică a norodului de țară, eră împărțită, după cum sunt și satele din apropiere, de unde veneau oamenii cu târgul. Graiul românesc însă covârșia mai de

mult,—ca și în zilele noastre,—pe cel rusesc, Oamenii între dânșii, pare că se împăcau, sau —la drept vorbind, — nu se amestecau într'atâta, ca să aibă ceva de împărțit sau vr'o pricină la gâlceavă. Lucru ciudat de tot erà, că prăsila porcilor păreà a fi cu desăvârșire pe mâna satelor rusnece, cea a cailor și oilor aproape numai în mâni românești, în vreme ce vitele cornute veneau cam pe din două. Tot

Târgul de sus.

așà lâna de oaie se vindeà mai mult de către oamenii noștri, torturile și pânza țesută se găsià la Rutence, mijlocirea, adică samsarlâcul, se făcèà însă de către Jidovi, ce umblau forfota printre rândurile oamenilor și carelor. Greu de tot se puteà să cumperi sau să vinzi ceva fără ca să se amestece vr'un harhar de aceștia în

negoțul creștinilor și să nu'i dijmuiască cu ceva creștari luați, așa, numai cât pe ciupeală. De negustoria prin dugheni nici că mai vorbesc. Căci aceasta erà peste tot în mânilor E-vreilor, iar târgul de paseri nici nu-și putea închipui cineva fără amestecul jupâneselor lor.

Totuși am apucat și eu la oraș, la Cernăuți, negustori români, precupeți, ba chiar și hurtași, cari făceau treburi bunișoare. Dughenari români știam însă numai doi, pe negustorul

Târgul de vale.

de mărunțișuri Sârbu și pe băcanul Giosan. Sârbu își avea dugheana sa în ulița dinspre Cuciurmare, făcea și câte o leacă de cămătărie și trecea drept om foarte sgârcit. Pe sama lui chiar umblă vorba că ar fi putred de bogat, de unde i s'a și tras nenorocul, ca să nu sfârșiască de moarte bună. Intr'o noapte de iarnă, târziu de tot, pe o viforniță cumplită, cum ne întorceam mai mulți studenți dela o petrecere,—țin minte—că ne-am fost oprit fost în fața casei lui Sârbu, puși pe gânduri de niște

gemete și vaete înfundate ce veneau din catul de sus, unde-și aveau băcanul cu baba sa locuința. Crezând a fi auzit rău, am purces înainte, fără să ne mai batem capul că ce va fi fost. A doua zi de dimineață s'a răspândit prin mahala vestea, că Sârbu și cu bătrâna sa fuseseră tăiați de niște răufăcători, ce li luară banii până la cel din urmă creițar.

În zilele când partea de sus a toloacei eră slobodă, cea cu verdeață eră plină de cete de soldați sau cătane, — cum zicea la noi, — cari își făceau *zătârca* (adică exercițiile). Și mi le vedeai mișcându-se rândurile dese de ostași de tot felul, în pas măsurat, de încoace, până încolo, după glasurile ascuțite ale căprarilor mustăcioși. Și sclipiau în bătaia soarelui puștile și săbiile de-ți eră drag să privești. Mai în dos însă, adică sus de tot, aproape spre marginea verdeței, își făceau de cap toboșarii și trâmbiștii, chinuindu-se cu învățatul marșurilor și semnelor ostășești, ce răsunau de pe înălțimea locului prin văzduhul curat până în dealul orașului. Un singur om nu-i auziă și nici că se supăra de acest lucru, măcar că se găsiă chiar în mijlocul meșterilor de corn și dărăbană. Eră un căprar bătrân, însă surd, care sta de pază la poarta unei mici îngrădituri, cu o căsuță umbrită de un copac uriaș. N'am putut află nici odată bine, cam ce rost aveă căsuța cea; dar vorbeau oamenii, cumcă acolo s'ar

fi aflând pivniți adânci, pline cu patroane (car-
tușe) vechi. Acolo a stat în adevăr, după cum
îmi spuneă și cei de acasă, prăfăria de odi-
nioară, având în vremuri și un turnuleț, după
care s'a numit apoi și întreg acel loc întins
«*Pulverturm*», nume ce-l poartă până'n ziua
de astăzi.

După amiazăzi, în zile de primăvară, când

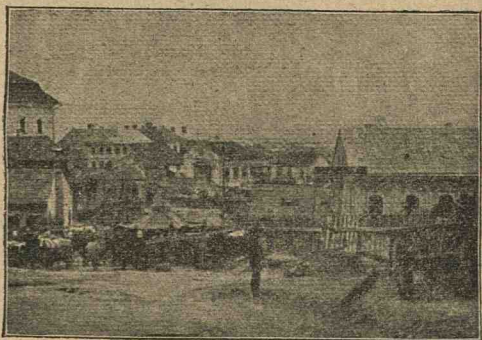

Comănduirea militară veche.

ostașii cu toboșarii și cu trămbițașii erau duși
la cazărmi, meleagul acela de verdeață bătă-
torită eră al nostru, adică al școlarilor. Că se
jucă în vremea mea pe toată întinderea pul-
verturmului mingea și încă cu o patimă de
mama focului. Veneau și studenți mari cu pro-
fesorii lor, lepădau surtucile de pe ei și mi-ți
băteau hapucul,—așa-i ziceă mingei de fir de
gumilastic,—până îi prindeă noaptea. Apoi

se duceau cu toții la grădina publică, unde se mai răcoreau la berăria țintașilor cu câte o halbă de bere.

Ce bun și mândru loc de petrecere mai era și acolo. Așa grădină mare și îndemănatcă cu tot felul de copaci, sădiți pe dunga drumurilor și cărărilor șerpuite, ce ocoliau poienițele cu iarbă tăiată și cu felurite flori, ca la Cernăuți, rar se găsiă. Că nu degeaba îi ziceau

Mahalaua Prutului.

până și oamenii noștri *grădină împărătească*.

Cam la mijlocul acestei grădini de plăcere se vedeau niște case frumoase, în cari se aflau feredeie, iar nu departe de aceste, se găsiă un teatru de vară, dinaintea căruia cântă în toate duminicile banda regimentului nostru. Desde dimineață însă, găsiai pe aicia, mai ales în a-lea cea mare cu plopi, școlari de toate nea-

murile, ce-și învățau lecțiile. Mai vârtos Românașii noștri, pe aicia își alegeau locul, cădă, pentru ca să îndruge bine afurisita de nemțească, rosteau regulele cu glas tare, cât îi ținea gura, de se clătinau frunzele din copaci și clătinau din cap și trecătorii de pe drumul Ceahorului.

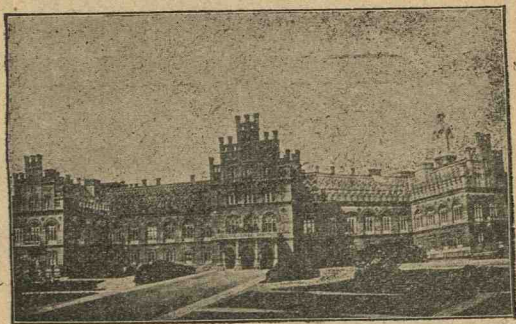
Frumoasă eră partea aceasta a Cernăuțului

Vânzătoare de cămăși naționale.

pe vremea mea și mai aveà orașul și alte părți nu mai puțin încântătoare, așa de pildă păduricea de lângă Dealul Vlădichei. De aici sus puteai să cuprinzi cu vederea aproape întreaga vale a Prutului, iar prin grădinile cele multe, ce se repezeau oarecum deopotrivă de năprasnic în jos, spre râu, ajungeai pe cărările fără număr, săltând și par'că în câțiva pași, la lunca

mare a Prutului. Pe această ridicătură de deal, atât dă frumoasă, s'a clădit în vremea, când eram școlar, falnica noastră reședință metropolă, cu care în adevăr se poate mândri tot Bucovineanul. A costat ea bani mulți, nu-i vorbă, dar a și ieșit lucru făimos, că nu îndrăsnesc să-l tăgăduiască nici neamurile străine. Intr'acolo îmi îndreptam pașii mei adeseori, deși eră școală de clerici mai în vrâstă decât

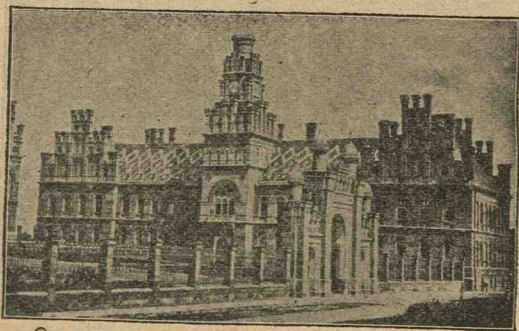

Reședința metropolitană.

mine. Dar aveam între seminariștii reședinței două suflete, de cari mă lipsesem din vreme, fiindcă țineau la mine. Nemiloasa moarte i-a răpit pe amândoi, de mult, de mult.

Nu eră pentru mine zi mai fericită decât, când puteam să văd pe neuitatul Ciprian Porumbescu, care ne adună de atâtea ori în jurul său și ne făcea să-i ascultăm cu nesaț minunățiile de muzică ce știa el, ca nimene altul,

să le zică atât de maestru și de duios din gură și din vioară. Și dela el mă strecuram la bunul meu prieten Ilarion Munteanu, cu mica, dar scumpa sa bibliotecă de cărți franțuzești, și nu mă înduram de plecare, până nu mă goniă sunetul clopotului ce chemă pe seminariști la capelă. Unde sunteți voi scumpe umbre din acea vreme dulce ce nu o pot uita niciodată? Tu, sărmane Cipriane, ai avut măcar fericirea să-ți închizi ochii pe pământul, unde te-ai năs-

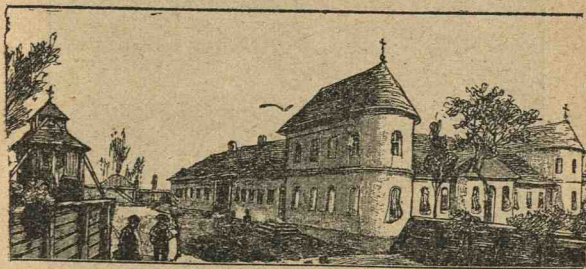

Intrarea reședinței.

cut, colo la Stupca, mângăiat de vederea celor ce te'nconjurau. Dar tu Muntene, ce crud sfârșit ți-a scris ursita, să mori în țară depărtată, pe câmp de luptă pentru neamuri străine! ¹⁾.

1) Ilarion Munteanu a fost întâiul dintre ofițerii austriaci, care a căzut în Bosnia la 1878, trimes fiind ca locotenent rezervist cu regimentul Bucovinei, să potolească răscoala de-acolo.

La 1874, când cu serbarea de o sută de ani dela împreunarea Bucovinei cu Austria, și-a frământat împărăția și cu sfetnicii ei multă vreme capul, că ce dar să li facă credincioșilor supuși, colo, la vechile hotare turcești. Și au găsit, că aveau Bucovinenii—vezi doamne, —de toate, numai cât una nu li ajungea . . . o universitate nemțească. Se temeau, pesemne, cei dela stăpânire, că nu se nemțise încă destul oamenii pe la noi. Și apoi mai trebuia, —

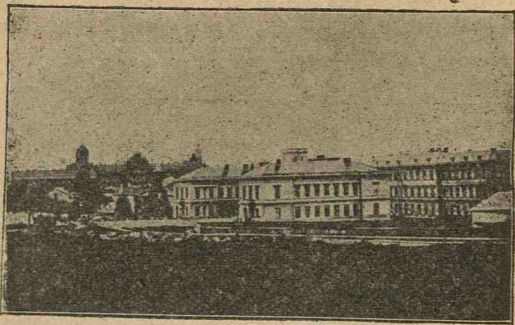

Episcopia veche.

cum spuneau pe atunci gazetele lor trufașe—trebuia răspândită și ceva lumină dincolo de hotar. Și cu scopul ăsta universitatea cea nouă cu numele prea milostivului împărat Franz Iosef, avea să fie făclia luminoasă pentru întinericul dela răsărit, cela prin care bojăiam, adică noi, nenorociții din țara românească.

Adevărul era însă, că începuse să-i pară oblaudirei nemțești eam mare în ochi școala de teologie din Cernăuți, unde se învăța româ-

nește și la care veneau de o vreme încoace și tineri din alte țări. De ea nu îndrăzneă să se atingă și nici n'aveau ce să-i facă. Că doar atât ne mai lipsia, să avem și slujba biseri-sească făcută pe nemțește. Și s'a înființat slă-vita universitate și au început să iasă dintrânsa ploduri de advocăței jidovași, de nu încăpeau în cântălării. Că numai cât nu-i trăgeau pe oa-

Universitatea din Cernăuți.

meni de mânecă, doar, doar să-i momească cu ceva.

Ce-i drept, că s'au folosit și Românașii noștri de învățătura înaltă nemțească și mulți dintre ei au pus mâna pe slujbe bune, ba o samă au ajuns chiar departe de tot, împrăștiați,—nu'i vorbă,—prin împărăția întregă. Au ajuns unii până și sfetnici la curtea împărătească, alții sfetnici la înaltele judecătorii din Viena, alții

sfetnici la judecătoria din Lioy și iar alții pe la visterii și mai știu eu pe unde. Că nu-i popreau Nemții din Bucovina, cum îi popresc de pildă Ungurii pe frații noștri de dincolo, dela spujbele statului și știau ei bine de ce. Este doar vorba sfântă, care zice: «*Cine se îndulcește cu slujba mare, de cei slabi grijă nu mai are. Iubirea de neam mai slăbește, râvna la ban însă crește! Că banu-i doară păcatu . . . bătut-l-ar Dumnezeu . . . să-l bată!*».

Da, se pare ca și cum cei din Bucovina ar fi pus chiar mâna pe mântuire și s'ar fi desrobotit, de vreme ce au școli de samă, au societăți de sprijin și ajutor, au gazetele lor, au oameni în sfaturile țării, au în sfârșit lucruri, de cari acum câțiva ani nici nu visau, și... totuși par'că nu sunt bucuroși de ce au! Oare unde să fie pricina? Pentru cei cu vederea mai ageră toate aceste bunătăți ale cârmuirii nemțești seamănă mult cu roadele *împăcării* ce le făgăduiau în zilele din urmă apostolii părintelui Mangra dela Arad în zadar fraților de dincolo. Și lucru ciudat, că oamenii acolo nici nu par a se fi prea lăcomit la ele! Că dă . . . , *mai cumplită e asuprirea cu dulceață, decum cea pe față!* . . . Să fie oare asta un semn al timpului sau e începutul cumințeniei?

S-a deșteptat Românul din somnul cel de moarte și începe să-și apere de acum înainte altfel neamul, limba și legea, Se vor deșteptă

și cei din Bucovina, căci timpul nu e încă pierdut. Sărmanaastă țară, mie întotdeauna mi s'a părut, că e ca și o bucată de cremene, în care țacănesc toți procopsiții împărăției cu amnarele lor,... doar, doar să scoată fiecare cât mai multe scânteii pentru pipa sa. Dar vorba e, că au dat de... *cremene*, nu altceva. Că vor scăpăra încă multă vreme, până li se vor toci

Catedrala gr. ort. din Cernăuți.

amnarele, cremenea însă va rămâne . . . tot cremene.

Și acum să ne întoarcem încă odată la orașul de pe malul bătrânului Prut și să sfârșim. Cernăuțul de astăzi e mai plin încă de străini . . . decum eră vr'odată. Nu sosește tren în gara mare a orașului, fără să aducă noi străini. Foiesc veneticii de-a întrecătul, Evreii dându-se drept Nemți, Leșii amestecându-se

cu Rusneicii, toți străini de țară, străini de neam, de limbă, de lege, uniți însă printr'un singur gând . . . să ne cotropiască, să ne înghiță. Și totuși, n'au să ajungă acolo! Cernăuțul, cu tot roiul de neamuri străine, nu-i perdut și, oricât s'ar părea că nu mai e al nostru, dar nici nu e al lor! E ca un pom cu frunzele

Cernăuțul la 1860.

ofelite, cu ramurile veștede de bătaia furtunurilor pline de urgii, de colbul negru scuturat din valurile vremilor. Crezi că s'a uscat, dar în inimă e verde, prin puterea rădăcinilor ce se'ntind departe și adânc în pământul strămoșilor, cel udat cu sânge românesc. Acest pământ este nădejdea noastră!.. Că harnici și trezi suntem, să ne deie cel de sus numai cât răbdare și . . . să ne ferească de dezbinări!

**VERIFICAT
2017**

Scrieri populare de acelaș autor :

*Depozitul general «Librăria Națională»
București Calea Victoriei 33.*

1. — Chipuri și Graiuri din Bucovina (vol. ilustr.).
2. — Dela Hotare (istorii moldovenești).
3. — Schitul Cerebucului (roman istoric).
4. — Povești Răzlețe (Edit. Bibliot. p. Toți).
5. — Oameni Vechi (trad. Edit. Bibliot. p. Toți).
6. — Peatra Muierii (roman istoric).
7. — Cum a fost odată (schițe nouă ilustrate).
8. — Amintiri (volum în pregătire).

**VERIFICAT
2007**

**VERIFICAT
1987**